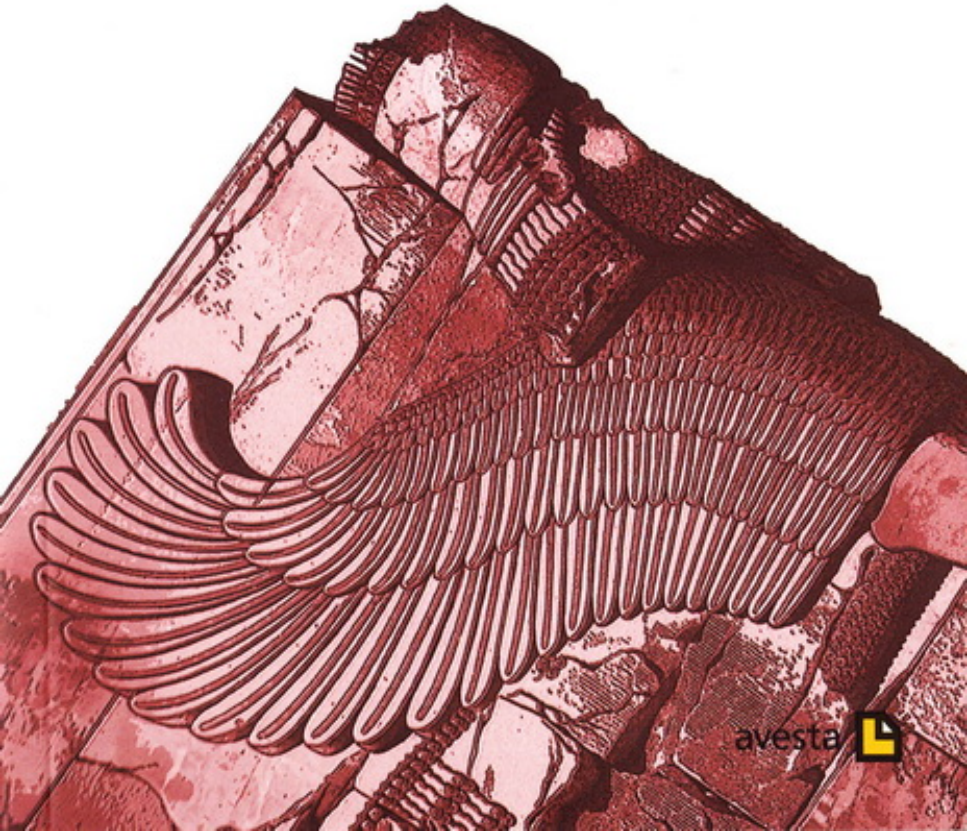
ZERDÜŞT

Hayat Zaman Mekan

HAŞIM REZİ

avesta

ZERDÜŞT HAYAT ZAMAN MEKAN

HAŞİM REZİ

avesta | Z.: 510 | 17
Zartaşt
Zindagi Zaman Makan
Zerdüşt
Hayat Zaman Mekan
Haşim Raşi
Farsçadan Çeviren: Erkan Çardakçı

Editör: Abdullah Keskin
Kapak: Azad Aktürk
Redaksiyon: Mithat Kutlar
Tashih vi Mîzanpaj: Avesta
Birinci Baskı: 2014, İstanbul

Baskı: Berdan Matbaası
Sadık Daşdöğen Davutpasa Cad.
Güven San. Sit. C Blok, No: 239
TOPKAPI / İSTANBUL
Tel: (0212) 613 12 11

© Avesta, 2014
Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında yayınevinin izni olmadan
hiçbir şekilde çoğaltılamaz

Sertifika no: 13193

AVESTA BASIN YAYIN
REKLAM TANITIM MÜZİK DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Şehit Muhtar Mahallesi Atıf Yılmaz Caddesi Öğüt Sokak No: 7
BEYOĞLU / İSTANBUL
Tel- Fax: (0212) 251 44 80 - (0212) 243 89 75

Ekinciler Caddesi, Nurlan Apt. Giriş Katı No: 2
OFİS / DİYARBAKIR
Tel- Faks: (0412) 223 58 99

www.avestakitap.com
http://www.facebook.com/wesanenavesta
https://twitter.com/avestayayin
http://www.youtube.com/avesta1995
avestayayinlari@yahoo.com

ISBN: 978-605-9082-09-9

ZERDÜŞT HAYAT ZAMAN MEKAN

HAŞİM REZİ

Farsçaadan Çeviren: Erkan Çardakçı

avesta | Z.

İçindekiler

Hayatı / 9
Zerdüşt'ün Yaşadığı Dönem / 15
Zerdüşt'ün Soyu ve Arkadaşları / 23
Avesta ve Zerdüşt / 29
  Anlaşılmayan Öğretiler / 29
  Günümüz Avesta'sı / 29
Zerdüşt'ün Tanınmasında Karşılaşılan Zorluklar / 33
Zerdüşt'ün Öğretileri Üzerine / 39
  Tabiat Anayı Kutsama / 40
  Hayat Suyunu Kutsama / 40
  Hayatın Babasını Kutsama / 41
  Hayatın Nefsini Kutsama / 42
  Yaşam Ateşini Kutsama / 42
  Ağaç Kardeşliğini Kutsama / 44
  Hayatın Sahibini Kutsama / 45
  Yaşam Işığını Kutsama / 47
  Sonsuz Yaşamı Kutsama / 48
Pehlevi Bir Metne Göre Zerdüşt'ün Hayatı / 49
Zerdüşt ve Hint Bilgesi / 73
Satranç Oyunu / 85

(ARAŞTIRMA)

Hayatı

Dünya tarihine yön vermiş büyük insanların ve peygamberlerin hayatlarını ve yaşam biçimlerini yazmak her zaman zor bir iş olmuştur. Bu zorluğun nedeni aslında o kişilerin fikirleri, inanışları ve dünya görüşlerinin karmaşık olmasından kaynaklanır. Ama açık olan bir şey varsa o da Zerdüşt'ün hayatının anlatılması, onun zamanının peygamberlerinin ve büyüklerinin hayatının yazılmasından çok daha zor bir iştir.

Bu işi imkânsızlığa süren zorluk, Zerdüşt'ün yaşadığı dönemin çok eski tarihlere dayanmasından kaynaklanıyor. Onun yaşadığı dönemdeki olaylar o denli değiştirilip tahrip edilerek günümüze ulaşmışlardır ki onları tekrar bir araya getirmek neredeyse imkânsızdır. Bazı araştırmacılara göre, Zerdüşt aslında gerçek dışı ve efsanevi biridir. Ama bütün bunlara rağmen bu büyük ve tarihi şahsiyet, kendi "gatha" ya da ezgileriyle gerçekliğini kanıtlamış ve tarihteki yerini sağlamlaştırmıştır. Çok eski bir dille yazılan bu ezgiler, o dönemin olayları, öğretileri, fikir

ve düşün hayatındaki devrimleri, din ve sosyal hayatla ilgili görüşleri anlatmaktadır. Ayrıca bu gatha'lar, Zerdüşt'ün ailesi, arkadaşları, inananları ve onun çağdaşı olan diğer büyük şahsiyetler hakkında bilgiler içermektedir. Zerdüşt diğer bazı yerlerde aleni bir şekilde kendi dini görüşlerini ifade eder. Ayrıca eski, körelmiş fikirler ve ayinlerle toplumu sürekli olarak geriye götüren düşmanlardan söz etmektedir. Bu gathalar ve inançlar sayesinde bu Ari düşünürün hayatı hakkında gözümüzde bir şeyler şekillenir, aslında yaşadığı tarih baz alındığında bundan fazlasının elde edilemeyeceği de aşikârdır.

Aslında diğer bir kısım yazılı kaynaklar da Zerdüşt'ten söz etmişlerdir. Bunlardan, Zat-Sparam'ın, hicri 3. yüzyılda Pehlevi dilinde kaleme aldığı Dinkard kitabında, bunun yanında Zerdüşt Behram Pejdu'nun 7. yüzyılda kaleme aldığı Zerdüştname Manzumesinde yine Zerdüşt'ten söz edilmektedir. Yine Sasani döneminden kalan edebi yapıtlarda, MÖ 4. yüzyıldan itibaren Yunan ve Rum tarihçilerin araştırmalarında ve orta çağdan kalan kilise yazılarında Zerdüşt'ten bahsedilmektedir. Yine İslamiyet döneminde yapılan araştırmalar ve yazılan kitaplarda Zerdüşt'ten söz edilmekle beraber, bütün bu sayılanlar ne yazık ki bu büyük tarihi şahsiyet hakkında gatha'lardan daha fazla bilgi vermiyorlar.

Bilindiği gibi bu eserlerin birkaçında, peygamberin hayatı ve şahsiyeti olağanüstü ve sihirli olaylarla anlatılmıştır. Doğumundan önce esrarengiz olaylar yaşanmıştır. Doğum süreci öncesinde doğacağı gün göklerden tanrı ve meleklerce belirlenir ama devler ve şeytanlar onu yok etmeye çalışırlar. Defalarca denemelerine rağmen başarılı olamazlar. Nihayet doğar ve büyür. Onun zamanında gelişen olaylar ve halkın genel durumu onu daha çok düşünmeye iter. Bir dağa çekilir ve tenha bir yerde derin derin düşüncelere dalar. Bu yalnızlık ve tefekkürle on yılını dağda geçirir. On yılın sonunda kendini ve toplumu hazır gör-

düğü zaman halkın arasına dönüp onlara Ahura Mazda'nın -tek ve büyük Tanrı- buyruklarını iletti. Halkı; çok tanrılı ortamda bu yalancı tanrılara tapmaktan, uzun süreli ibadetler ve kurban ayinleri yapmaktan men eder. Zamanın kâhinleri Keviler ve Kerepenler, Zerdüşt'le mücadele etmeye başlarlar ve onun canına bile kastetmeye kalkışırlar. Ama tanrı ve melekler onu koruyup bütün bu belaları başından def eder. Halkı tek tanrının dinine çağırmaya başladığında ilk başlarda zorluklarla karşı karşıya gelir. Şah'ın dergâhına gidip yeni dini tanıtır ve anlatır. Şah, zamanın bilge insanlarını ve büyüklerini çağırır ve toplantılarda bu dini tartışmaya açar. Şah'ın emriyle ülkenin bütün bilim ve din adamları Zerdüşt'ün bilgisini sınamak için ona sorular sorarlar. Birkaç toplantının ardından şah ve onun emriyle saraydaki insanlar ve ülke halkı bu yeni dini benimsemeye başladılar. Kısa sürede Mezdayi Zerdüştlük dini geniş kitlelerce kabul görür ve bütün ülkeye yayılır. Ama bu yenilik her toplumda olduğu gibi İran'da da beraberinde huzursuzluklar ve nihayetinde bir kargaşa ortamı yaratır. Ülke ikiye bölünmüştür. Bu yeni dine karşı gelen grup (Turanlılar) Viştasep Şah'a, bu yeni dinden vazgeçmesi ve peygamberini de cezalandırması için baskı yaparlar. Şah, bu baskılara baş eğmediği için uzun süreli bir savaş başlar ve bu savaşın sonunda Zerdüşt -bu büyük insan- düşmanları tarafından öldürülür.

Bu hikâye aslında bize birçok efsanenin kapısını da aralamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bu büyük insanın dönemi çok eski zamanlara dayanır. Onun felsefesi ve fikirlerinin, insanlığa sunduğu değerli yol, bu son yüzyıllarda üstünde durulduğundan ve anlaşıldığından daha geniş ve kapsamlı olduğu farkedilmiştir.

Yunan filozof ve tarihçileri MÖ 4. yüzyıldan itibaren, bu büyük din ve düşün adamının derin ve etkileyici fikirleri felsefesi ve onun günümüz felsefesine verdiği katkılar hakkında pek çok şey yazmışlardır. Khesantoos -ilk Yunan tarihçi- milattan önce

dördüncü yüzyılda, Zerdüşt'ten bahseder ve onun yaşadığı dönemi, Ahameniş imparatoru Kserkses'in Yunan saldırısından 6000 yıl öncesine dayandırmaktadır. Platon ve Plutarkhus'un öğrencisi olan Hermodors, Zerdüşt'ün, Truva'nın fethinden 5000 yıl öncesinde yaşadığını yazmıştır. Ve yine Oudoxes ve Aristo bu peygamberin, Aristo döneminden 6000 yıl önce yaşadığını yazmışlardır. Bu ismi geçen kaynaklarda Zerdüşt ve ezgileri hakkında birçok ilginç hikâye anlatılmıştır. Ama şöyle bir gerçek var ki bir peygamberin hayatı ve yaptıkları konusunda ne kadar az kaynak ve belge varsa, tarihçiler ve masal ustaları tarafından o kadar efsaneleştirilir, başka hikâyelere bağlantılanır ve yanlış bilgilerle aktarılır.

Doğuda ve batıda bu peygamberin hayatı öyle bir şekilde lanse edildi ki insanlar onu gerçek dışı ve efsanevi bir varlık olarak tanıdı. 1700 yılında; Avrupa'da çok tartışılan ve yeniden dirilişin menşeini araştıran bir kitap yayımlandı. Bu kitap bütün gözleri Zerdüşt ve onun fikirleri ve felsefesinin üzerine çevirdi. Ayrıca İran ve Hindistan'da hâlâ taraftarları ve onun dinine inanan topluluklar olduğu ortaya çıktı.

İsmi geçen kitap; ünlü İngiliz doğubilimci yazar Tomas Hyde'ın eski İran edebiyatını irdeleyen kitabıdır. 70 yıl sonra, yani 1771 yılında Fransız Anquetil Duperron, Avesta'yı Fransızcaya çevirdi, Hyde'ın kitabına bir gönderme niteliğinde olan The Zend Avesta, Zerdüşt'ün varlığı, kişiliği, söylemleri, kitabı ve taraftarlarının varlığını tereddütsüz bir şekilde gözler önüne serdi.

Bu kitabın açtığı yol daha geniş araştırmalara sebep oldu, öyle ki 19. yüzyılın ikinci yarısında Geldner, Avesta'nın doğrulanmış en büyük metnini üç büyük ciltte yayımladı. Bu kitap, birçok eleştiri ve doğru yapılmış tercümeler ışığında ortaya çıktı. Bugün Tomas Hyde'ın yazdığı kitabın üzerinden yaklaşık 300 yıl; Anquetil Duperron'un Fransızcaya çevirdiği Zend Avesta ki-

tabının üzerinden de yaklaşık 230 sene geçmiştir. Zerdüşt batıda çok büyük bir hızla tanınmaya başladı ve Avrupa kültürüne çok büyük etkiler, izler bıraktı. Avrupa'dan sonra Amerika ve Asya'da da insanlar Avesta'yı araştırmaya ve kavramaya başladılar. Avesta en büyük ilgiyi Almanya'da gördü. Daha sonra İngiltere ve Fransa'da da bilinen ve aranan bir kaynak haline geldi. Her ne kadar Avrupa'da, Avesta hakkında yeterli bilgi ve bulgu toplandığı ve derlendiği kanısı hakimse de yapılan onca araştırma ve yazılan onca kitaba rağmen önümüzde Avesta hakkında keşfedilecek çok uzun bir yol vardır.

Zerdüşt'ün Yaşadığı Dönem

Eski Yunan tarihçilerinin Zerdüşt'ün yaşadığı dönemle ilgili verdikleri bilgilere rağmen, yazdıkları tarihlerin birbirleriyle çelişmesi sebebiyle onlara itibar etmek doğru olmaz. Bu bilgilerin de aslında muteber kaynaklardan alınmadığını gösterir. Bu tarihçilerin verdikleri tarihler, insanların kafasında birden fazla Zerdüşt'ün var olmasına sebep oluyor. Milattan önce altı ya da yedi binli yıllarda yaşadığı bilgisi de asılsızdır, çünkü yazılı tarihin o dönemlere kadar uzanamadığı bilinmektedir ve elimizde bu tarihe uzanan tek bir tarihi belge bulunmamaktadır. İran sözlü edebiyatında masallarda ve folklöründe ki bunların bir benzeri Pehlevi edebiyatında bulunur, ayrıca ona yakın bir kaynak olan Zat-Sparam'da ve Ebu Reyhan Biruni'nin de belirttiği, Zerdüşt Büyük İskender'in doğumundan 258 yıl önce yaşamıştır. Bu da peygamberin yaşadığı dönemi milattan önce 660 ila 583 yılları arasında olduğuna işaret ediyor. Ama bilim, elimizdeki bu tarihin de doğruluğunun kesin olmadığını göste-

riyor. Avesta'nın gathalarının (Zerdüşt'ün ezgileri) yazıldığı dil bu belirtilen tarihlerden çok daha eski dönemlere ait olduğunu anlatıyor. Avesta'yı Farsçaya çeviren İranlı dilbilimci İbrahim Pourdavood'a göre Khesantoos'un dile getirdiği Kserkses'in Yunan saldırısından (MÖ 480) 6000 yıl önce olduğu tarihin kitaplara yanlışlıkla bir sıfır fazla eklendiği ve aslında onun söylediği aslında bu saldırıdan 600 yıl önce olduğu tarihtir. Bu hesapla da Zerdüşt'ün yaşadığı tarih olarak MÖ 1080 yılı karşımıza çıkıyor.

Bu ihtilaflar aslında bize hakikati göstermiyor ama en azından Zerdüşt'ün yaşadığı dönemin aslında milattan önceki dönemde aranması konusunda kuşku yoktur.

Zerdüşt'ün yaşadığı yerin İran'ın doğusu olan Belh şehri olduğu düşünülmektedir. Avesta'da onun yaşadığı yer Airyana-vaeja olarak belirtilmiştir. Araştırmalara göre de bu bölge İran'ın kuzey batısında Harezm kenti yakınlarındadır. Orada peygamberliği ona tebliğ edildi, halkı Ahura Mazda'nın dinine çağırdı ve kutsal kitabı olan Avesta'yı dininin temeli olarak belirledi.

Zerdüştilerin en eski ayinlerine göre, peygamber, ferverdin ayının (21 Mart-21 Nisan) 6. gününde dünyaya gelmiştir. İlahi bir ışık yıldızlardan Ferahem ailesinin ateşgahına indi. Bu ışık daha sonra, Ferahim'in kızı ve Pur Veşesp'in karısı olan Doğdu'ya geçti ve o ışıktan Zerdüşt dünyaya geldi. Doğduğu esnada herkesi hayretler içinde bırakıp güldü.

Günün ilk ışıklarıyla beraber
O mağrur Zerdüşt geldi dünyaya
Doğar doğmaz gülümsedi Zerdüşt
Ev aydınlandı nuruyla gülüşünün
Bunu gören babası hayretler içinde kaldı
O güzellikten gülüşten iyilikten
Yürekten inandı bu Tanrıdan dedi
Kim doğarsa ağlar bu doğdu güldü

Zerdüşt'ün doğumu sırasında gülmesi olayına Dinkret ve Zat-Sperem'de değinilmiştir. Eski Yunan tarihçileri de bu doğum sırasındaki gülme olayından bahsetmişlerdir. Bu tabiat ve yaşamın kutsiyeti anlamına gelir. Mezdinsa ayininin özelliklerinden biri de neşe ve mutluluktur. Ağlamak ve hüzün Ehrimani şeylerdir; Avesta'da ve eski Pehlevi edebiyatında da buna değinilmiştir.

Ferverdin Yeşt olarak bilinen 13. Yeşt (Avesta'nm ayetleri) ve 19. Yeşt'te (Zamyad Yeşt) ve onun 19. Bölümü dave-date de Zerdüşt'ün doğumu ve tabiatın canlanması hakkında ayetler gelmiştir. Ferverdin Yeşt'in 93-95. beyitlerinde şairane bir dille bu peygamberin özellikleri anlatılmıştır:

"O doğduğu zaman; sular ve bitkiler şenlenip coştular. Doğumunda sular ve bitkiler naz ettiler. O doğduğunda sular bitkiler ve diğer yaratılanlar neşelendiler ve birbirlerine kurtuluş müjdelediler. Şöyle ki: ne mutlu bize ki bir koruyucumuz bir "Ateş koruyucumuz" doğdu. Zerdüşt geldi "Zevz û bezsem" sofrasıyla şenlendirecek yeryüzünü. Bundan böyle güzel Mezdyesni dini yedi ülkeye yayılacaktır. Bundan böyle sonsuz vadilerin sahibi ülkenin bütün komutanlarına güç verecektir ve bütün isyanları bastıracaklardır. Bundan böyle güçlü "Epem Nepat" bütün komutanlara güç verecek bütün isyanlar, ayrık sesler susturulacaktır. Ve şimdi biz, doğruluk ve paklığın simgesi, Arasti'nin oğlu Medivmah'ı kutsuyoruz. Zerdüşt'ün söylemlerine ilk kulak veren ve öğretilerini öğrenen".

Bu Yeşt'lerde Zerdüşt'ten açıkça bahsedilmiştir. Peygamberden bahsetmek Avesta'da çok nadir görülen bir şeydir. Zerdüşt'ten bu denli açık bir şekilde başka kaynaklarda bahsedilmemiştir. Zamyad Yeşt 78 ve 79'uncu bentlerde bu Ari peygamberden bu şekilde söz edilmiştir:

O Tanrısal ışığa sahip, Tanrının yarattığına hürmet ederiz.

> O ışık, kutsaldır, beceriklidir, en güzel eylemi o yapar. O diğer bütün yaratılmışlardan daha üstündür.
> Bu sıfatlar pak Zerdüşt'e aittir. O ki dine göre düşünür, dine göre konuşur, dine göre davranır. O bütün maddi varlıklar arasında; doğrular içinde en doğrusu, padişahlıkta en güçlüsü, en iyisi, gösterişte en gösterişli ve zaferde en büyük zaferlerin sahibidir.

Ve yine Ferverdin Yeşt'in 24. bendinde bu tanrısal ışık: Zerdüşt övülmüştür:

> ...bizi kötülüklerden sakınacak o Tanrısal mucizeye hürmet ediyoruz. İyi düşünceyi öğütleyen ilk kişi, iyiyi söyleyen ilk kişi ve iyiliği yerine getiren ilk kişi. Ateşi koruyan ilk insan, savaşla ilk sınanan, dünyayı besleyen ilk çiftçi. İlk öğreten ve öğrenmeyi öğütleyen. İlk kabullenen, toprağı eğitmeyi ilk öğreten, doğruyu, kutsal sözleri ve o kutsal sözler hakkında bilgiyi; ruhani saltanatı ve Ahura Mazda'nın yarattığı bütün güzellikleri ilk öğreten odur.

Yirmi yaşına geldiğinde, tek başına kalıp düşünme ihtiyacı duydu ve inzivaya çekildi. Düşünüp anlamayı amaçlıyordu. Yakınları onu vazgeçirmek ve çiftçiliğe devam etmesi için ona nasihatler yapıp uğraştılar. Ama aniden bir savaş başladı ülkede ve savaşın getirdiği felaketler onu yeniden düşünmeye itti. İçinden bir şeylerin filizlendiğini hissediyordu. Daha büyük bir amaç için doğduğunu hissediyordu. 10 yıl boyunca düşünmek için inzivaya çekildi. Çok az yiyordu, daha az uyuyup daha çok düşünüyordu. Hayat, zorluklar, ağrılar, hayır ve şer, yaşamın doğru yolu, Tanrı, varlıklar dünyası, kâinat ve gezegenler, ölümden sonrası, insanların kaderi, hükümet ve monarşi, devlet ve halk, çalışmak ve ibadet. Gündüzler ve gecelerce düşünüyordu ve nihayet bir gün büyük bir hakikate eriştiğini fark etti. Kendi için-

de Ahura Mazda'yı buldu. İlim ve görebilme nurunu yüreğinde hissetti. Bulmuştu en sonunda aradığı şeyi; zamanın gündüz ve gecelerden, karanlık ve aydınlıktan meydana geldiğini. Günlerin bir sonu yoktu ve gecelerin, dünyada da güzelliklerin ve çirkinliklerin olduğunu anladı, kötülük vardı ama bunun yanında iyilik de. Anladı: güzellik güzellikten doğar ve kötülükten ancak ve ancak kötülük ortaya çıkar. Anladı ki kötüyü yol edinenler ve kötüler iyiliğin Tanrısına ki o saf iyiliğin kaynağıdır, sırt verip kötülüğü yayamazlar. Anladı ki dünyaya ve insana iki güç hükmeder. İnsana düşen, iyilikle, doğrulukla ve çalışmakla bu kötü gücü kendi vücudunda ve sonra dünyada mağlup etmektir.

Önünde uzun bir yol vardı. Büyük Tanrıya, Ahura Mazda'ya her gün sorular soruyordu. Bu sorulara cevap, vahiy ve derin düşüncelerle geliyordu. Bunların birçoğu Gatha'larda büyük bir estetikle yazılmıştır. Zerdüşt'e verilen "Ateşin koruyucusu" ve "Zout" (dini ayinleri yerine getiren en yetkili kişi) sıfatlarından ve Ferverdin Yeşt'te ona verilen unvanlardan anlaşıldığı üzere Zerdüşt; kendisine peygamberlik verilmeden önce de bu dinden ve ruhaniyetten tamamıyla haberdardı. Bu bilgilere dayanarak ve onun zamanının dinine olan vakıflığı, o dinin eksikliklerini ve zayıf noktalarını da tamamen görmesi sebebiyle, o yeni bir din inşa etti. Bu din; daha önce değinilen konulara, yani tanrılar ve izedler, gelenek görenekler, kurbanlar, yapılması ve yapılmaması gerekenler, ibadetler ve ayinlerden ziyade, tek bir Tanrı, felsefedeki diyalektik, doğa ve insan, çalışmak, toplumsal yapıcılık ve ahlaki sorunlarla uğraştı. Ekonomik açıdan bir gücü ve desteği yoktu. Peygamberliğini ilan ettiği zaman, şehzadeler, aşiret reisleri ve dini liderler onunla mücadele etmeye başladılar. Rivayete göre ilk başta onu terki diyara bile zorlayıp doğduğu yerden göç ettirirler. Yesna'nın başında 46. bölümde Zerdüşt Tanrıya şöyle seslenmektedir:

> Hangi topraklara yüzümü döneyim, nereye gidip nereye sığınayım? Eşraf ve önderler benden yüz çevirirler. Çiftçilerden de memnun değilim ve yalancı destekçilerden ki onlar şehrin yöneticileridir. Seni nasıl hoşnut edeceğim ey Mazda?

Ama Zerdüşt, bu büyük Ari peygamber, çok sabırlı ve metin bir insandı. Sünnetine göre 10 yıl boyunca dinini tebliğ etti ve etrafında çok az insan vardı. Peygamberliğini ilk ilan ettiği zamanlardan beri ona inanan ve destek veren amcasının oğlu Medivmah'dı (Maidyoi-Mavangha). Ama uzun bir süre hiç kimse yoktu yanında. Sözlerinde her ne kadar hüzün varsa bile ümidi de barındırıyor içinde:

> Ne zaman ey Mazda, ne zaman şafaklar sökecek ve insanlar doğruya yönelecekler? Ne zaman büyük kurtarıcı hikmetli sözleriyle muradına erecek? Neredeler onlar ki doğru eylemi yapanlar Zerdüşt yardımlarına gelsin? Ben ümidimi hep koruyorum ki bunları bana nasip edesin ey Ahura.

Nihayet ayini yerine getirmek için saraya (Giştasb) Vişlasep Şah'ın huzuruna çıkar. Şah'a kendi dini ayinlerini anlatır. Giştasb her ne kadar içten içe bu yeni dini kabullense de bu dine geçmek Zerdüşt'ün saraydaki bilgeler ve bilim adamlarıyla tartışması, fikir sunması ve onları ikna etmesi şartını koşar.

Camasp ve Freşuster; sarayın en bilge iki veziri ve Şah'm en yakın danışmanları, bu dinin sadeliğinden, ahlak anlayışından, bilimsel yönü ve pozitif yapıcı olması sebebiyle Zerdüşt'ün dininin hakkaniyetini teyit edip kabul ettiklerini belirttiler. Bu yolla peygamber muradına ermiş olur. Şah ve diğer devlet erkânı ayin sabahı tek Tanrıya tapınmak için gelirler. Zerdüştiliğin ayinlerini tek tek yerine getirirler, uzun kurban merasimi, fidye

merasimi ve ayyaşlıktan vazgeçmeyi kabul ederler. Bu din büyük bir hızla taraftar toplar ve halk büyük kitleler halinde bu dini benimser. Ama bir kısım Ari toplulukları bu dine geçmeyi reddettiler. Hatta kendi kardeşlerini bu dine geçtikleri ve atalarının dininden yüz çevirdikleri için kanıksarlar. Bazı eski Pehlevi metinlerde ve risalelerde "Yadigâr Zeriaran" ismiyle ve ayrıca Firdevsi'nin *Şehname*'sinde bu ihtilafların uzun süren kanlı savaşlara sebebiyet verdiği anlatılmıştır. Her ne kadar Giştaseb Şah bu uzun savaşlardan kazanan taraf olarak çıksa da Zerdüşt dinine geçen Ari halkları büyük eziyetler çekerler ve hatta bu savaşların sonucunda Zerdüşt de "Tur-bratrus" adında bir düşman askerinin kılıç darbesi sonucu yetmiş yedi yaşındayken bu bereketli ömrü sona erer.

Zerdüşt'ün Soyu ve Arkadaşları

Zerdüşt'ün hayatı ve yaşadığı bölge hakkında kesin bilgilere sahip olmadığımız gibi, onun soyu ve ailesi hakkında da kesin bir bilgi yoktur elimizde. Bazı Pehlevi dilindeki kaynaklarda Zerdüşt'ün hayatı ve ailesi hakkında hatta on dört nesil babalarına karısı ve çocuklarına kadar birçok bilgi olmasına rağmen Avesta'da açık bir şekilde anlatılmamıştır.

Bu sebeple, Avesta'daki Gatha'larda, son bölümde anlatıldığına göre peygamberin en küçük çocuğu, Pouruçista adında bir kızdır. İset-vaster'de Yesna'da söz edilmiştir ama Zerdüşt'ün büyük oğlu olarak değil.

Bon-Dahesn kitabının otuz ikinci bölümünde Zerdüşt'ün ecdadından bahsedilmiştir. 14 nesil ata babalarını araştıran bu kitaba göre Zerdüşt'ün soyu Pişdadi padişahı olan Menüçehr'e"dayanır. Zerdüşt'ün dokuzuncu dedesinin ismi Spitame adındadır ve Zerdüşt için bu isim bir soy ismi olarak kullanılmış ve bu şekilde tanınmış ve Gatha'larda yedi defa sözü geçmiştir.

Zerdüşt'ün babasının ismi Pour Veşesb'tir. Gatha'larda bu isimle anılmamıştır ama Houm Yeşt'te (dokuzuncu bölüm-Yesna 13. bent) ondan "Deu-date" olarak söz edilmiş ve Zerdüşt'ün babası olarak anılmıştır. Beşinci Yeşt'te de (Aban Yeşt) ondan yine bu isimle söz edilmiştir. Bu isim yaşlı atın sahibi anlamındadır.

Pourveşesb Pitresb'in oğludur. O da Urugasasp'ın oğludur. Onun da babası Hiçetesp'tir. Bu isim Gatha'larda da iki defa geçmiştir. Ayrıca Zerdüşt de Spi-tama ismi yanında bu ismi de soy ismi olarak kullanmıştır.

Zerdüşt'ün beşinci nesilden atası Caxsnus'dur. Ferverdin Yeşt'te 114. bentte Parsali kahraman Caxsnus övülmüştür. Bahsi geçen Caxnus'un, Zerdüşt'ün beşinci nesil atası olma ihtimali vardır. Zerdüşt'ün altıncı nesilden atası Pitresp'tir. Pitresp, kendini Arejezadarasn'ın oğlu olarak tanıtmaktadır. Sekizinci atası Hardar ve dokuzuncu atası da Spi-tame'dir. Spi-tame daha önce de belirtildiği gibi Zerdüşt'ün soy ismi olarak da Gatha'larda geçmiş daha sonra son dönem Fars edebiyatındaki bazı eserlerde de o şekilde kullanılmıştır. Spitame, Vidast'ın oğlu; Vidast Nayazem'in oğlu; Nayazam Iric'in oğlu; Iric Durasrob'un oğlu ve Durosrab da Menüçehr'in oğludur.

Zerdüşt'ün annesinin ismi daha önce de değinildiği gibi Dogdu'dur. Pehlevi metinlerde bu isim Dogduva olarak geçer. Dogduva, Bondehes'in otuz ikinci bölümünün onuncu bendinde söylendiği gibi, Faraimraava'nın kızıdır. Ve onun annesi de, Zat-sperem'de söylendiğine göre Freno'dur. Peygamberin ilk karısından elimizde bir bilgi yoktur. Rivayete göre seferlerinden önce ölmüş olabileceği sanılmaktadır. Diğer karısı da Hovoy, Freşuşter'in kızıdır. Freşuşter Viştasep'in danışmanıdır.

Avesta'ya da geçtiğine göre ve diğer kaynaklardan da anlaşıldığı üzere Zerdüşt'ün altı çocuğu olmuştur. Bunlardan üçü kız ve üçü erkektir. Oğullarının isimleri sırasıyla İsat Vastar, Uruvat

Nara ve Huver Çisre'dir. Kızlarının isimleri de: Pouro çista, Freni ve Triti'dir. Arasti, Purveşesb'in kardeşi ve Zerdüşt'ün de amcasıdır. Zerdüşt'e ilk inanan kişi de Medivmah'tır ki Medivmah da Arasti'nin oğludur ve ismi de Gatha'larda geçmiştir:

> Medivmah Spitama, Mezda ayinini tanıdıktan ve kabul ettikten sonra diğer dünya uğruna himmet edene yardımcı olur. Ki diğerlerini doğruya yönlendirsin ve gerçek dinle tanıştırsın. Ondandır ki Mazdai dinini korumak ve yaymak bütün hayattaki en güzel şeylerdendir.

On üçüncü Yeşt'in elli dokuzuncu bendinde Medivmah övülmektedir:

> bizim inayetimizde olan Arasti'nin oğlu Medivmah'ı kutsuyoruz; Zerdüşt'ün buyruğuna ilk kulak veren dinini ilk kabul eden.

Ferşuşter ve Camasb; Giştasb'ın sarayındaki en bilgili iki vezir ve danışmanlardı ki bunlar Zerdüşt'ün dinini kabul ettiler. Bilge Camasb, Zerdüşt'ün en küçük kızı Pouro Çista'yla evlendi. Bu evlilik hakkında Gatha'larda (Yesna 53. bent) söz edilmiştir. Ayrıca bu düğün merasiminde Zerdüşt çok güzel bir hitabet de sunmuştur ve bu da Gatha'larda yer edinmiştir. Ayrıca Zerdüşt de Ferşuşter'in kızı olan Huuvi ile evlenir. Ve bu ikisi de onun akrabaları olarak yer bulurlar.

Ferşuşter ve Camasp en baştan beri zaten Zerdüşt'ün yanında yer alırlar. Ama daha sonra onunla akrabalık da kurarlar. Giştasep ya da Avesta'da geçtiği şekliyle Viştasep, Zerdüşt'ün dinine iman eden ilk padişahtır. Buradaki çok ilginç bir nokta da Zerdüşt'ten sonra isimlendirmedeki köklü değişimdir. Hatta Zerdüşt'ün kendi ismi bile "yaşlı devenin sahibi" ya da "altın yıldız"

anlamındadır. Zerdüşt'ten sonra isimler bir şeye sahip olan anlamı kazanmışlardır. Zerdüşt isminin anlamını Billi ve Vidoungurn, yaşlı devenin sahibi olarak belirtirler. Zerdüşt peygamberliğini ilan ettikten sonra bu hayvanların sahiplerine ek olarak başka sıfatların yüklendiği isimler ortaya çıkmıştır. At, deve ve öküzün sahibi anlamında isimler kullanılmıştır. Zerdüşt'ün oğullarından; İset Vaster'in anlamı, güçlü ve güzellikleri inşa eden ya da ziraati geliştirendir. Uruvat Nara ise güçlü ya da halklara hükmeden anlamındandır. Huver Çisre ise güneş yüzlü anlamındadır. Küçük kızı Pouru Çista'nın ismi bilgili anlamında, aynı şekilde Medivmah'ın da ismi bu anlama gelir. Medivmah'ın Eseştu adında bir oğlu vardı. Eseştu'dan 13. Yeşt'te söz edilerek kutsanmış, isminin anlamı da doğruyu övendir. Giştasep Şah'ın oğullarından Spentudat ya da İsfendiyar'ın (Zerdüşt'ün en vefalı yardımcılarından) anlamı adalet dağıtan, diğer oğlu Fereşhanm-veret'in anlamı, dine yeni geçendir. Freşuker'in anlamı yenileyendir. Ferşuşter'in oğullarından Huşiyesen'in anlamı doğruyu yapan, diğer oğlu, Huvedeine'nin anlamı aynı dinden olandır. Camasp'ın oğlu Hen Heurve'nin anlamı mükemmel zaferdir. Zerdüşt'ten önceki isimler ve ondan sonra revaca giren isimler karşılaştırıldığında bile açıkça bir fark görülüyor. Bu isimler Zerdüşt'ün dini ve Tanrısının buyruklarına uyumlu olarak değişime uğramıştır. Bu değişim aslında Zerdüşt'ün dininin toplumsal hayatta ne kadar etkili olduğunu ve aslında insan hayatının her alanında yer edindiğinin de bir göstergesidir.

Zerdüşt'ün diğer yoldaşlarından bahsederken Feryane'nin ailesinden bahsetmek lazım. Avesta'da bu aileden bahsedilmiştir. Bu sülale Turanlılardandı ve Turanlılar da bilindiği üzere Zerdüşt dinine düşmanlardı. Bunun sonucu olarak Turanlılar ve Arilerden bir grup savaşa başlarlar. Ama Yena'da Zerdüşt bu aileden iyilikle bahseder ve onların, bir gün dinini kabul edeceğini ümit eder. Bunun yanında, Gatha'larda Zerdüşt'ün taraftarları ve yan-

daşları yani dinini kabul edip yardım edenler üç gruba ayrılmışlar: birinci grup Khuetu ya da Hitu yani bizden bize ait anlamındadır. Bu gruptakiler peygambere ilk inananlar, onun en yakınındakiler ve onun buyruklarını birebir alan yakınlarından oluşurlar. İkinci grup Verezne adındadır ki genel olarak onun dinini kabul eden halka verilen addır. Üçüncü grup "Eiremene" adındadır. Bu üç gruptakiler şüphesiz ki bilgilerine, dünya görüşlerine göre ve yardımseverlik açısından kategorize edilmişlerdir.

Yine Gatha'larda başka iki gruptan söz edilmiştir. Ama bunlar Zerdüşt'ün dostları değil de düşman kategorisindeki ve düzeni bozanlar olarak sınıflandırılmışlardır. Bu gruplar Kerepen ve Key olarak adlandırılmışlardır. Bu isimler aslında Kiyani silsilesindeki padişah isimlerinin önlerine getirilen ekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Key Hüsrev, Key Kavus, Key Lehrasp, Key Viştasep ya da Kuy Viştasep gibi. Bu önad padişahlar hükümdarlar ve şehzadelerin isimlerinin önüne eklenmiştir. İsimlerinin önüne Kuy ön adı gelenler siyasi önderliklerin yanında aynı zamanda dini birer liderdiler. Bu liderlerden Zerdüşt'e iman eden sadece Kuy Viştasep'tir. Onun dışında Zerdüşt'e çağdaş ya da ona yakın tarihlerde hüküm süren şahlar ve liderler, genelde ona biat etmemiş hatta muhalefet etmişlerdir.

Kerpen'ler ise dini ayinleri yerine getiren kâhinlere verilen addır. Bu kâhinler oldukça karmaşık olan bir takım ayinler için halka yardım ederlerdi. Tabii ki bu yaptıkları ayinler için çok büyük ölçülerde paralar kazanırlardı ve toplum üzerinde hiç de hafife alınmayacak bir güce sahiplerdi. Ama bu güçlerini halk aleyhinde suiistimal ederlerdi. Zerdüşt bütün gücüyle bu grubun da karşısında durdu. Kerpen'lerin üç ailesinden ya da üç Kerpen'den Avesta'da söz edilmiştir. Bunlar Usic, Gerihme ve Benduh'dur. Bunlar yeni din ilk ortaya çıktığında onunla şiddetle mücadele etmiştir. Sonunda Zerdüşt'ün getirdiği yeni din galip gelmiştir:

> Ey Mazda, bu kötüler nasıl bu kadar güçlenmişler ve yine soruyorum: bunlar benim karşımda safa geçenler hep kendi menfaatleri içindir. Buna göre bu koyu Kerpen Usic dünyada nefreti ortaya çıkardı ve koyu Kuy (Key) dünyayı ahuzara teslim etmişlerdir. Neden bunlar Eşa'nın hedefini gözetmezler ki o emniyetin artmasıdır.

Başka bir ayette de Kerpen liderlerinden Benduh'dan söz edilmiştir:

> Ey Mazda ey en yüce, bu Benduh sürekli benim yolumda set olur, ne zamanki bu gaflet zedeleri doğru yola yönlendirsem ve hoşnut etsem karşımdadırlar. Ey doğruluk bana doğru gel ve en sağlam sığınağım ol. Ey Vohumen Benduh'u yok et. Bu yolunu kaybetmiş ve yalana tapan Benduh nicedir benim yolumda bana diken olur. Ahura Mazda'nın nefret ettiğidir. Bu yüzdendir ki "Ermei ti" yani vicdan rahatlatma için çalışmaz. Sanır ki kötülük tarafından temiz ve pak olur ey Mezda.

Avesta ve Zerdüşt
Anlaşılmayan Öğretiler
Günümüz Avesta'sı

Son zamanların masal kitaplarından birinde Meaterlinck's mavi bir kuştur. "Tyltyl" ve "Mytyl" adında iki çocuk, sonsuz mutluluğun kaynağı saydıkları bu kuşun peşindedirler. Bu iki çocuk birçok zorluğa rağmen ve başlarından geçen bütün olaylarla beraber bu kuşun izini sürerler. Sonunda geçirdikleri zor merhalelerden sonra anlarlar ki bu kuş aslında onların evindeymiş. İlginç bir masaldır bu. İnsanoğlu bin yıllardır mutluluğun peşinden koşar. İnsan, tarih boyunca mutluluğun anahtarını aramış durmuştur, bu yolda kendi çıkarlarını gözetmiştir her zaman. Bu yolda kimi zaman kendinden önceki medeniyetlerin birikimlerinden de faydalanmıştır. Onların denediği yolları denemiş, yaptıkları yanlışlardan ders çıkarmışlardır.

Günümüz dünyasına da baktığımız zaman, insanoğlu hâlâ bu kadim hedefin peşinden koşmakta ve geçen bunca zamana rağmen bu amacına hâlâ ulaşabilmiş değil. Bütün kıtalardaki

ülkelerde; savaşlar, düzensizlik, kuraklık, açlık, soykırımlar, acımasızca yapılan katliamlar. Hükümdarların acımasızca güçsüz insanlara zulmetmesi, nefret suçu, kadim değerlerin ayaklar altına alınması, bilgisizlik ve kendini beğenmişlik, nesilleri yok etmeye kadar uzanan düşmanlıklar -ki bunların hepsi anlık kaotik bir durumun sonucu olarak ortaya çıkmış ve günümüz dünyasını hasta etmiştir. Tıpkı Meaterlinck's masalındaki iki çocuğun mutluluğun aslında onlara çok yakın olduğunu bilmedikleri gibi insanlık da binlerce yıldır aslında mutluluğun yanı başında olduğunu anlayamadı.

Mavi kuş, en güzel öğretilerin içinde barındığı, en derin anlamların taşındığı, insanlık ömrünün en büyük kültür hazinesi olan Zerdüşt'ün Avesta'sı dünyaya indiği zaman insanlığa doğru geldi. Buna rağmen bu kadar değerli bir yapıt, bu kadar değerli öğretiler henüz tam anlamıyla keşfedilip tanınmamıştır. Çünkü insanlık bu kadar değerli bir şeyin aslında onun yanı başında olduğunun farkında değil -ama onu bulmak için çalışıp didiniyor. Bu eğitsel program aslında en sade bir şekilde hazırlanmasına rağmen insanlar onu anlamakta zorluklarla karşılaşıyorlar. Bunun yanında unutulmamalı ki insanoğlu tarihi boyunca Zerdüşt'ün buyruklarına bu denli muhtaç olmamıştır.

Bu elinizde tuttuğunuz kitabın da amacı Zerdüşt'ün öğretilerinin anlaşılması için insanlara az da olsa yol göstermektir. Ne zaman bu bilge peygamberin öğretilerini öğrenmeye karar versek, sınırların ve yoklukların ötesine geçip, dilbilimcilerin bu eski dil hakkında bize sundukları yetersizlikleri değil Zerdüşt'ün gerçek fikirlerini anlamamız gerekiyor.

Zerdüşt dünya sahnesine ilk çıktığı zaman çok yeni kelimeler, cümleler ve yeni bir soluk olarak yer edindi. Bunun yanında bir nevi yenilenmeydi kendinden önceki büyük öğretilere. Eski Sümer yazıtlarındaki şekillerin anlama anahtarı da o oldu. Bu bilgiler geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğindeki araştırmalar so-

nucu ortaya çıkmıştır. Günümüz bilimi ve eski çağ felsefesini derleyen günümüz filozofları ve arkeologlar, bizi Zerdüşt'ün bilinmeyen bazı öğretilerine doğru bir yolculuğa çıkarıyorlar. Bu öğretiler daha önce hiç duyulmamıştır. Ama Zerdüşt'ün diğer birtakım öğretileri hakkında ne dilbilimciler ne de felsefe alanında modern dünyanın geldiği bu ileri konum bizi tam anlamıyla aydınlatamamakta, Avesta'nın ayetlerinin ana temaları tabiri caizse bu ayetlerdeki derileri söküp beynin içindekileri tam anlamıyla açıklayamamaktadır. Avesta'yı tam anlamıyla anlayabilmemiz için eski Sümerlerin şekillerle anlatmak istediklerini ve bunu kullanan ilk Zerdüştilerin bu şekilleri kullanarak Avesta'yı nasıl yazdıklarını anlamamız gerekir.

Avesta'yı orijinal haliyle yazabilmemiz için öncelikle o şekillerin doğru ve sade bir şekilde, Sümer yazısı tercümesi olarak yazılması gerekiyor. Ancak bu şekilde bu büyük bilgenin fikirleri ve öğretileri doğru bir şekilde okunup ama sadece ve sadece yüzeysel bir şekilde anlaşılabilir.

Avesta esasen insanlar için çok önemli olan öğretilerin şifreler şeklinde toplandığı bir kitaptır. En önemli üç öğretisi: humete / doğru düşünce, huvehte /doğru söz ve huvereşte/doğru eylem. Bunlar daha iyi bir yaşam için söylenen üç şifredir. Buna göre, serinin üçüncü kitabı, günümüz insanının, Zerdüşt'ün öğretileri sayesinde yaşamında karşılaştığı zorluklara karşı nasıl davranması gerektiği konusunda aydınlatıcı özelliklere sahiptir. Zerdüşt'ün dini diğer bütün dinler ve felsefi akımlar gibi, bir avuç kemik ya da iskelet olarak geride kalmıştır. Can bulması için, anlaşılması ve bütün öğretilerinin halk tarafından benimsenmesi ve uygulanması gerekir.

Bu yazıların yanı sıra Avesta'nın çevrildiği, Sümer şekilleri sözlüğünün daha iyi araştırılması gereklidir. İlk Avesta bu şekillerden yazıldığından, günümüzde dilbilimcilerin derlediği Avesta'larla karşılaştırılması açısından, bu şekiller hakkında

detaylı araştırmalara gidilmesi zaruridir. Sümerlerin bu şekillerden oluşan yazılarının şifrelerinin çözülmesi ve derin anlamlarının açıklanması en çok Avesta'nın şifrelerinin çözülmesi için önemlidir. Zira Zerdüşt ilk Avesta'yı yazıya dökerken Sümer yazısını kullanmıştır. Bu şekiller eski çağ felsefe tarihi için de vazgeçilmez öneme sahiptir. Çünkü eski çağlardaki felsefî ve tarihi akımlar hep bu yolla ölümsüzleşmiştir. Bu alıntılar Edmund Bordeaux Szekely'nin *Zend Avesta* kitabından birinci cildinden yapılmış ve kitabımızın ilk bölümü olarak seçilmiştir. Bunun yanında bu kitabın üçüncü cildinin ilk üç bölümünde Zerdüşt ve Viştasep'ten, yaşamın manası ve satranç oyunundan bahsedilmiş; bazı sembolik şekillerden ki Szekely'ye göre Zerdüşt ilk Avesta'yı o şekillerle yazmıştır. Bundan da bahsedeceğiz. Burada ilk bölümün çevirisine yer verilmiştir.

Zerdüşt'ün Tanınmasında Karşılaşılan Zorluklar

Birkaç sene önce (1953) İran eski tarih felsefesi üzerine Paris'te katıldığım ve konuşma yaptığım bir konferansta bir öğrencim, Zerdüşt hakkında birkaç soru yöneltti bana. Zerdüşt ve Zend Avesta oldukça ilgisini çekmiş ve onu araştırmaya cezbetmişti. Birkaç ay sonra aynı gençten bir mektup aldım. Bu mektup açıkçası çok üzdü beni. Mektupta yaptığı araştırmaların sonuçlarını derleyip bana yazmıştı.

"...Zerdüşt hakkındaki araştırmalarıma dünya tarihinde onun hakkında yazılanlarla başladım. Buradan aldığım sonuç şuydu: Akameniş imparatoru Xerxes Zerdüşt'ün dinini bütün dünyaya yaymaya karar verdi. Aynı zamanda iyi bir savaşçı olan Xerxes bunun yolunun o ülkelere savaş yoluyla girip fetihler yapmaktan geçtiğini düşünüyordu. Belki de Yunanlılarla savaşarak zamanının çoğunu geçirmeseydi, şu anda dünyanın birçok ülkesinde özellikle de Batılı ülkelerde Hıristiyanlık yerine Zerdüştilik dini benimsenmiş olacaktı...

Yaptığım araştırmalarımın neticesi buydu. Ama gördüğünüz gibi elle tutulur bir bilgi elde edemedim. Bu sebeple, ümitsizce Zerdüşt hakkında yazılmış en eski ve muteber kitaplara ve kaynaklara yöneldim. Zerdüşt hakkında; Sokrates'in öğrencisi Ksenophon, Heredotus, Diodorus ve diğer tarihçi ve felsefecilerin söylediklerini yazdıklarını okudukça ümitsizliğim daha da arttı. Bu felsefecilerden kimine göre Zerdüşt 7000 yıl önce yaşamıştır, diğerine göre ise 5000 yıl önce yaşamıştır, der. Ve bir diğeri de tarihi senetlere ve delillere dayanarak Zerdüşt ya da Yunancadaki ismiyle "Zoroaster" bundan 3000 yıl önce yaşamıştır. Bu tarihçilerin çalışmalarından anladığım kadarıyla Zerdüşt, büyük bir kâhin, insanüstü bir varlık ya da bir yarı tanrıydı. Onun yerine geçenler, yani Keldani, Asurî ve Babilli kâhinler, gerçek bilginin tek sahipleriydi ve mutlak bilgiyi genlerinde toplayıp özel olarak atalarında biriktiriyorlar. Yunanlı tarihçi ve felsefecilerin bu konuda yazdıkları o kadar gerçekten uzak geldi ki bunu kabul edemem...

Ortaçağ yazarlarının yazdıklarını yeteri kadar inceledikten sonra aslında kafam daha da çok karıştı ve kendimi daha esrarlı bir labirentin içinde gibi hissettim. Sonunda yaşadığımız çağın en muteber yazarlarının ve dilbilimcilerinin eski İran dinleri ve dilleri konusunda yazdıklarını araştırmaya koyuldum. Bu konuda yüzlerce kitap makale ve bilimsel yazılar okudum. Bunlar Pehlevi ve Zend dillerinde ve çok ince ayrıntılarla kaplı dilbilimci ve arkeologların eserleriydi. Friedrich Max Müller, James Darmasteter, Brunoff ve diğer doğubilimcilerin bu konuda yazdıklarını okudukça işler daha da içinden çıkmaz bir hal aldı. Hatta Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* kitabını bile okudum ama onda da güzel bir edebi eserden daha fazlasını bulamadım. Çok umutlar beslediğim bu adamdan da pek bir şey öğrenemedim.

En sonunda eski ayinleri aramakta buldum çareyi. Mezdisena ve Mani ayinlerini incelemeye koyuldum. Hatta Rivira böl-

gesinde bir yere gittim. Orada bir grup Zerdüştinin yaşadığını öğrendim. Orada Zerdüşt'ün mağarası dedikleri bir yerde çok değişik bir hayat yaşıyorlardı. Orada da bir takım araştırmalar yaptım. Ama ne yazık ki araştırmalarıma başlarken daha fazla bilgiye sahip olduğumu fark ettim."

Bu örnek, Zerdüşt ve Zend Avesta'yı araştırmak, keşfetmek ve tanımak isteyenler için apaçık bir örnektir; şöyle ki eldeki bütün kaynaklar tahrip edilmiş, yakılmış ve yok edilmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki tarihin belirli bir döneminde, büyük bir deha aynı zamanda filozof ortaya çıkıyor, kendi bilgi ve dünya görüşüyle, çağdaşı olan ve kendinden sonra gelen milyonlarca insanın hayatına yön verip onlarda derin etkiler bırakıyor. Nasıl ki Mısırdaki bir piramidin altından binlerce yıllık bilim ve kültür çıkar, bunun da altında binlerce yıllık kültür saklıdır. Eski medeniyetler de bu şekilde zamanın geçmesiyle toz toprağın altında kaybolup gitmişlerdir. İnsanlar doğal olarak tarihin çok eski bir döneminden kalan bilgileri belgeler olmadığı sürece unuturlar ve başka bilgiler ve kültürler onların yerini tutarlar. O yüzden bir araştırmacı, eğer binlerce yıl öncesine ait ve unutulmuş bir kültürü araştırmaya koyulursa, çok derinlere inmeli ve birçok kaynaktan yardım almalıdır.

1928 yılında İngiliz arkeolog Sir John Marshall, Hint nehrinde kazılar ve araştırmalar yapıyordu. Kazılarını yaptığı bölge o meşhur Mohenjo-Daro bölgesiydi. Buradaki kazılarda üç tarihi şehrin kalıntılarını buldu. Bu şehirlerden ilki keşfedildikten sonra daha da derinlere kazılar yaptı ve bulduğu şehrin altında başka bir şehrin kalıntılarıyla karşılaştı. Bu şehir beş bin yıllıktı. Ama o yine devam etti kazı ve araştırmalarına. İkinci şehrin altından tarihi yedi bin yılı aşkın başka bir şehir keşfetti. Bu üç şehrin varlığı aslında Heliolithich dönemin kültürel anlamda ne kadar zengin olduğunun da bir göstergesi mahiyetindedir. On iki bin yıl öncesine dayanan Neolitik çağın, bir kolunun Gü-

ney Asya ve Akdenizde olduğunu varsayarsak, bu bölgede olması şiddetle muhtemeldir.

Bu keşiflerin yapılması esnasında karşılaşılan zorluklar, başlı başına Zerdüşt ve Avesta'nın tam anlamıyla keşfedilmesi ve anlaşılmasının ne denli zor olduğunu az da olsa kanıtlar niteliktedir. Sadece arkeoloji anlamında değil; dilbilim, tarih ve etnoloji alanlarında da başarılı sonuçlara ulaşmak için bu tamamlayıcı yöntemlerin kullanılması faydalı olacaktır. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç da şudur ki, eski zamanlardan kalan her büyük eserde ya da akımda, bir fikir ve çekirdek vardır. Bu akımların temelindeki fikir ya da menşe yaşamın kaynağı, dünya, kâinat, kanunlar ve doğa kanunları gibi meselelerdir. Bu fikirlerin bu denli ayakta kalmasının sebebi de dünya ve tabiat yasalarıyla beraber yaşamasıdır. Bu fikirler, ortaya çıktıkları gün ne denli önemliyse bizim için, şimdi de o derece önemlidirler.

Aslında olay her yönüyle araştırıldığında, bu tarz eksiklikler ve noksanlar bu fikirlerin derinliğinin yanında önemsiz sayılırlar. Örneğin bu büyük ide adamının doğduğu zaman ve mekân hakkındaki ayrıntılara dikkat ettiğiniz zaman görürsünüz ki çok iyi araştırılmamış, sonrasında önemsiz bir iddia ortaya atılıyor ve daha sonraki iddialar da bu iddiayı referans göstererek yeni bir iddia ortaya atıyor. Böylelikle bir ayrıntılar karmaşası içine giriyoruz. Örneğin bazı tarihçi ve yazarlar, sadece bulundukları çağla sınırlı kalarak, ne yazdıkları günün şartları ne de o çağın kültür ve yaşayış biçimlerini dikkate alıyorlar. Ve bu eksiklikle Zerdüşt ve onun öğretilerini yazmaya çalışıyorlar. Zerdüşt hakkında yazılanlardan belki de en eksiksiz olanı, olayları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde gören ve tıpkı Mohenjo-Daro'da olduğu gibi -üst üste düşen üç farklı şehir gibi- üç ayrı Zerdüşt'ün varlığından söz eden teoridir. Yunanlı tarihçiler Zerdüşt'ten bahsederken, her biri aslında kendi kafalarındaki, en yakın bulduklarına Zerdüşt dediler. Her biri kendinden önce yazılanlar

hakkında bir şeyler ekleyerek farklı bir Zerdüşt'ün varlığından bahsediyor.

Tarihi gerçeklik aslında çok basittir. İlk Zerdüşt, Sümerli bir hekimdi ve yedi bin yıl önce yaşıyordu. Heliolithich çağın fikirlerinden olağanüstü bir akım yarattı ve Sümer medeniyetinde çok benimsendi ve yayıldı.

İkinci Zerdüşt ise İranlı bir hekim ve öğreticiydi. Sümerlerden kalan bütün bilgileri ve rivayetleri bir kitapta topladı. Sümerliler hakkında her ne kadar yazılı kaynaklar fazla olmasa da sözlü kaynaklar ve aktarılan rivayetler nispeten çok fazladır. Bunlardan bir kısmı en son arkeolojik çalışmalardan sonra ortaya çıkmıştır. Sümerlerin kendi kitapları ve yazıları vardı. Bu kitaplara yıllık diyorlardı ve çok sağlam levhaların üzerine yazılıydı bunlar. Bu yıllıklarda zamanın önemli olaylarını kaydediyorlardı ve çiviyazısıyla yazıyorlardı. Bu ikinci bilge Zerdüşt Spitama olarak biliniyor ve Avesta'yı yazan odur.

Üçüncü Zerdüşt ise Med bir kâhindir. Üç bin yıl önce yaşamıştır ve kendinden önceki Zerdüşt'ün öğretilerini yenilemiş ve yaşatmıştır.

Bu örnek, kronolojik olarak yanlış ve eksik araştırılmış ve araştırmacılar tarafından görüş farklılıkları barındıran bir meselenin, üzerinden uzun bir zaman geçince nasıl daha da karmaşık hale geldiğini tarihçilerce farklı yorumlanıp dallanıp budaklandığını ve böylelikle genç bir araştırmacının nasıl ümitsizliğe kapıldığını ortaya koymaktadır. Oysaki bu genç araştırmacının amacı, bu öğretinin temeline inip cevherini ortaya çıkarmaktı.

Zerdüşt'ün Öğretileri Üzerine

Günümüzde Hindistan'daki Mumbai şehri civarında yüz bin kadar Zerdüşti yaşıyor. Her gün sabah uyanınca namaz ve dua niyetine dillerinden çıkan ilk kelimeler şöyledir:

"Yaşasın Ahura Mazda, ölsün Ehriman!"

Bunlar, bir zamanlar dünyanın büyük çoğunluğunun inandığı ve benimsediği bir dinin son inananlarıdır. Zerdüşt dini ve Avesta kitabı bu insanlar için, bir din ve kutsal kitaptan ziyade, kültürlerinde, örf ve adetlerinde olduğu gibi öğreticidir. Çünkü bu ayin Zerdüştiler için "daha iyi yaşam" için bir yoldur. İngilizcedeki *Religion* kelimesi, Latinceden gelen *religio* kelimesinden türetilmiştir. Onun da kökü *Religere*'dir. *Religere* yaklaştırmak, birleştirmek anlamındadır.

Zerdüşt dininden bahsedince, aslında en sade manasına dikkat edersek, Zerdüşt'ün öğretileri çıkar karşımıza ki gerçekten de insanı dünyaya bağlar, birleştirir. İnsanın bütün hareketlerini doğanın ve evrenin enerjisiyle açıklar. Avesta kelimesinin

en eski dillerdeki anlamı da "yaşamın kitabı" olarak tabir edilmiştir.

Avesta birkaç bölümden oluşur aslında. Bu bölümlerden her biri farklı bir konuyu ve bu konuları da ele alırken methiyeler şeklinde bilgiler sunmaktadır. Bu da Avesta'ya bir ansiklopedi özelliği kazandırır.

Tabiat Anayı Kutsama

Bahsi geçen övgülerden ilki yaşamın anası olan tabiata yapılmıştır. Kutsanan topraktır. Zerdüşt'e göre, bu gezegenin üzerindeki bütün yaşam olgularının kaynağında iyi ve bereketli toprak vardır. Bütün bitkilerin ve hayvanların besin ihtiyacını karşılar, bütün medeniyetlerde insanoğlunun beslenmesi yine bu topraktandır. Toprağın bu ince tabakası bitkileri besler. Bu bitkiler de sırasıyla diğer hayvanları ve yeri gelir insanları besler. İnsanlar da diğer hayvanlardan aldıkları süt yumurta vb. şekilde besin ihtiyaçlarını karşılarlar. Zerdüşt'e göre, bu hayat veren toprağın içinde sihirli bir şey vardır. Her şey ondan gelir ve her şey ona geri gider. Avesta bu döngü için "hayat çarkı" deyimini kullanmıştır. Onun sayesinde yaşamın kaynağı olan enerjiler topraktan bitkilerin içine girer, oradan hayvanlara geçer ve oradan da tekrar toprağa geri döner.

Hayat Suyunu Kutsama

Avesta'ya göre, tabiat anaya eşdeğer övgüyü hak eden bir diğer olgu da "hayat suyudur". Çünkü Zerdüşt anladı ki toprak, su olmadan bir değere sahip değildir. Sadece sudur ki toprağın yüklenmesine ve ürün vermesine sebep olan. Dolayısıyla hayatın ruhunu taşıyan sudur. Rutubet yaşamın sihirli unsurudur, toprağın yüklenmesine sebep olur. Toprağa, canlıların eski hal-

lerini geri kazanmaları için güç veren odur. Zerdüşt'ün fikirlerine göre rutubet tohumların canlanmasına ve diğer canlıların yaşam tohumlarının gelişmesine ve büyümesine yol açan. Aynı zamanda yeraltındaki sulardan, kanallardan, ırmaklara ve okyanuslara kadar, yağmurlar... Bitkisel ve hayvansal yaşamın kaynağı ve temelinde o vardır. Bunun yanında Avesta'da hayat suyu övgüsü için söylenenlerden, tabiatta suyun dolaşımını, daha küçük bir ölçekle insan vücudunda besinleri bütün hücrelere taşıyan damarlara ve kana benzetmiştir.

Hayatın Babasını Kutsama

Avesta'daki bir diğer kutsama da "hayatın babasına" yapılmıştır. Zerdüşt'ün beyanına göre, tıpkı toprak ve su gibi, hayatın görünen bütün yönlerinde ve kaynağındaki enerji de güneştir. Güneş enerjisi, bu bahsi geçen enerjilerin de etkimesinde en önemli rolü oynar. Hatta onsuz bu gezegen üzerinde hiçbir yaşam var olamaz ve devam edemez. Bu güneş sayesindedir ki hayattaki sihirli cereyanlar devam ediyor. Güneş; bitkilerin hayvanların ve insanların yaşam döngülerindeki asıl enerjinin kaynağı olmasının yanında, bu canlıların hayatlarına yön verir. Bu güneş canlıların yaşamlarını sürdürebileceği uygun sıcaklığı temin eder. Güneşin ulaşmadığı ya da eksik ulaştığı yerlerde hayat belirtilerine rastlamak zordur. Güneş ışınlarının dünyaya geliş yönü ve açısı geceyi gündüzü ve mevsimleri oluşturur. Güneş yapıcı bir enerjidir ve bütün bitkilerin ve hayvanların ve diğer varlıkların ortaya çıkması ve gelişmesinde en etkin rolü alır. Avesta'nın birçok ayetinde, "hayatın babasını kutsama" adı altında, güneş kutsanmış, sistemdeki bu doğal enerji, yaşamın devam etmesi için gerekli görülen en büyük kaynak olarak bilinmiş ve insanlara da öyle sunulmuştur. Halk onun için birçok kutlamalar yapmıştır ve hâlâ yapıyor.

Hayatın Nefesini Kutsama

Zerdüşti dinindeki bir diğer kutsama da "hayatın nefesini kutsamadır." Daha açık ifade etmek gerekirse hava ya da atmosfer kastedilmiştir. Zerdüşt'e göre atmosfer, bütün hayat değerlerinin koruyucusudur ki yaşam değerlerini yaratmış ve kollamaktadır. Havayı içimize çektiğimiz zaman evrendeki bütün enerjileri de içimize çekmiş oluyoruz. Tıpkı Avesta'da geçtiği gibi:

> Nefes olan yerde yaşam vardır, yaşam olan yerde nefes. Nefes almak hayat gibidir.

Yukarıda geçen ayette de açıklandığı gibi nefes almak ya da solunum, hayatın en temel göstergelerindendir. Avesta'da da geçtiği gibi dünya üzerinde sadece atmosferin sınırları içerisinde canlılar yaşam şansı bulabilirler. Onun dışındaki yerlerde yaşamaları mümkün değildir. Avesta'da ayrıca solunum bilimine de değinilmiştir. Zerdüşt'e göre solunum en büyük enerji olayıdır. Hava yaşamı taşıyan en hızlı maddedir. İnsan vücudunda bu havayı alıp hızlı bir şekilde enerjiye dönüştürecek çok gelişmiş bir sistem vardır. Bu sistem tabiattaki bütün enerjilerin vücuda alınıp kullanılması için mükemmel bir şekilde çalışır.

Yaşam Ateşini Kutsama

Avestada'ki kutsamaların en önemlilerinden bir *yaşam ateşi*'nin kutsanmasıdır. *Yaşam ateşi* kavramının, Avesta'nın yazıldığı Zend dilindeki anlamıyla günümüzde kullandığımız yaşam enerjisi kavramının anlamı birebir aynıdır. Burada üzücü olan ve aynı zamanda da yetersiz, günümüz Fars dilbilimciler ve edebiyatçılarının, hatta Yunan yazarların ve filozofların eksik kal-

dıkları nokta bu yaşam enerjisini gerçek anlamından uzakta ve yanlış anlamaları ve insanlara da öyle lanse etmeleridir. Avesta'da önem verilen bu ateş için; "yaşam ateşinizi en saf ve temiz şeylerle sürekli yanar tutun", alevlerini en hoş kokulu ve kurumuş ağaçlardan sağlayın ki duman çıkmasın. İman edenlere yapmaları gerekli kılınanlardan biri de bu yaşam ateşini her gün en halis ve uyanık bir biçimde yakmaları, yanık tutmalarıdır.

Bu yazılanları okuyan Yunan filozoflar ve tarihçiler aslında basit olanı yani zahiri olanı görüp, Zerdüşt'ün kendi dinine iman edenlerin her gün bu kuru ve hoş kokulu ağaçlardan bir ateş yakmalarını ve bunu bir ayin ya da ibadet olarak yapmaları gerektiğini söylediğini iddia etmişlerdir. Bazı ünlü doğubilimciler de bu tarihçilerin söylediklerini referans göstererek aynı şeyleri yazmışlardır. Hatta Hindistan'da bir grup Zerdüşti hâlâ bu ayini yani bu hoş kokulu kuru ağaçları yakıp o yangını yanarak tutmak suretiyle yerine getirirler.

Günümüzde kiliseler İsa'nın öğretilerinden ne kadar uzaksalar, bu ayin de o derece Zerdüşt'ün öğretilerinden ve Avesta'dan uzaktır. Avesta'nın orijinal metinleri araştırıldığında ki son arkeolojik keşifler de onları teyit etmektedir, Avesta'da geçen "Yaşam ateşi'nden" kasıt o hayat enerjisidir. Harici bir enerji ya da ateş değildir. Avesta'da geçen "yaşam ateşi'ni temiz ağaçlarla yanar tut" ayetiyle de asıl kastedilen, insanın kendi yaşam enerjisini karşılamak için vücudunun ihtiyacı olan enerjiyi, doğal, daha önce denenmiş ve uygun görülen besinlerden karşılamaktır. Ateş, insan ruhundaki saflık ve temizliği temsil eder. Dolayısıyla *hayat enerjisi* ya da *yaşam ateşi*, Avesta'da insan ruhunun ve teninin temizliği anlamını taşır.

Avesta'da yaşam ateşinden bahsedilen bölümlerde, Hipocratos'tan (ki tıbbın babası olarak bilinir) binlerce yıl önce tıp bilimi geniş bir şekilde ele alınmış, temelleri atılmış ve belgelenmiştir. Aynı ölçüde ziraat de gelişmişti. Zerdüşt'ün ziraat an-

layışı aslında ziraat ve çiftçilik anlamında modern ziraate giden yolun ilk ve en temel taşlarını koymuştur. Onun yöntemlerini günümüzde her yerde görmekteyiz. Avesta'nın kayıp nüshalarındaki bazı ayetlerde, bazı doğal yemeklerden ve doğru beslenmenin yollarından bahsedilmiştir. Bunu yanında sağlıklı yaşam için oruç tutma yöntemini de benimsemişlerdir. Zerdüşt'e göre insan sağlıksız ve doğal olmayan yemekler yediği zaman, vücudun tekrar eski sağlığına ve doğallığına dönmesi ve yaşam enerjisini geri kazanması için oruç tutmalı ki yaşam enerjisi ve ateşi tekrar harlansın. Tıpkı kötü maddelerle kirletilmiş ve kötü duman yayan ateşlerin temizlenmesi gibi. Bu kötü maddelerle kirletilmiş yangınların temizlenmesi için nasıl ki öncelikle bu kötü maddelerin tamamen yanmasını ve daha sonra tamamen sönmesini beklememiz gerekiyorsa Zerdüşt öğretilerindeki orucun amacı da odur.

Ağaç Kardeşliğini Kutsama

Avesta'daki bir diğer kutsama da "ağaçların kutsanmasıdır". Zerdüşt'e göre ağaçlar kardeş gibidirler. Biri olmadan diğeri kendi yaşamını olması gerektiği gibi sürdüremez. Ağaç, bitkiler için mükemmel bir örnek, insan ise hayvanlar grubunun en mükemmel canlısıdır. Dünyadaki en mükemmel beslenme bu ağaçların verdikleri meyvelerden ve diğer bitkilerin verdiklerinden sağlanır. İnsan da en mükemmel canlı olarak bu besinlerden beslenmelidir. İnsanın ise bu bitkilerin ve ağaçların en mükemmel şekilde yaşayıp gelişmeleri için yaşam koşullarını iyileştirdikleri durum dünyanın en yaşanılası durumudur.

Avesta'da öğretiler ve fikirlere göre "ağaç kanunun ta kendisidir." Çünkü bir ağacın yaşam döngüsü tabiattaki bütün güçlerin kullanılmasıyla ve mükemmel bir şekilde devam eder. Bir ağacın dönüşümü yaşamın mükemmel bir örneğidir. Bunun yanın-

da insanoğlu için mükemmel beslenmeyi yine ağaçlar sağlar. Toprağın bereketli olması ve yaşam enerjisini canlılara vermesi ağaçların sayesindedir. Kendi gölgeleriyle, toprağın, güneş ve rüzgârın etkisiyle kurumasını, kökleriyle de toprağın kaymasını engelliyorlar. Meyveleri ve yapraklarıyla toprağa geri dönüşümü sağlıyorlar. Ağacın kökleri, aslında toprağın nem derecesini en iyi seviyede koruyan ve onu kullanarak, aslında ekin için elverişli şartların oluşmasını sağlarlar. Avesta'da birçok ayette ağaçtan, insanın kardeşi olarak bahsedilmiş ve kutsanmıştır. Bu ayetlere göre, bir ağacı, yerine en az iki ağaç dikmeden kesmek Ehrimani bir eylem olup cinayet olarak nitelendirilmiştir. Başka bir ayete göre ise her baba bir çocuk sahibi olduğu gün bir ağaç dikmek zorunda ve bu eylemi çocuğunun her yaş gününde tekrarlamak durumundadır. Çocuğu yirmi bir yaşma geldiği zaman o ağaçları diktiği arsayı geçimini sağlaması için oğluna miras olarak bırakmak zorundadır. Bu alan ne kadar küçük olursa olsun bir önemi yoktur. Bu bilgece öğreti çocuğuna verilebilecek en değerli miraslardan, sünnetlerden ve doğru yaşama yoludur. Bu gelenek çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu durum son zamanların bilim adamları olan Charles Darwin, Jean-Baptiste Lamarck ve Georges Cuvier ve diğerleri tarafından da teyit edilmiştir.

Hayatın Sahibini Kutsama

Avesta'daki bir kutsama diğer bütün kutsamalardan daha önemlidir. O da "hayatın sahibini kutsamadır." Hayatın sahibi deyimi insanoğlunun kutsanması için söylenmiş bir övgüdür. Zerdüşt'e göre insan, doğadaki diğer varlıklar, bitkiler ve hayvanlar kadar tabiatın bir parçasıdır. Ama insanı bu sayılan varlıklardan daha değerli kılan düşünce gücü ve akıldır. Bu düşünme gücünü doğaya da aktardı. İnsan bu zekâsı ve bilgisiyle

doğanın kanunlarını ve zekâsını anlamakla kalmadı, onun kanunlarına göre hayatını da şekillendirdi ve yeri geldiğinde hayatının devam etmesi için bu kanunlara yön verdi

Zerdüşt'e göre insanoğlu Tanrının yeryüzündeki tecellisidir ki yaratma eylemine yeryüzünde devam etmektedir. İnsanoğlu dünyaya gelmeden önce dünya üzerinde tabiatın ve evrenin kuralları hüküm sürüyordu. Avesta'dan anladığımıza göre insan, ortaya çıktığı andan itibaren yeryüzünü kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmeye, onu anlamaya ve tabiat ve evren kuralları yerine kendi kurallarını hükümran etmeye başlamıştır. Bütün bu yazılanlar aslında Avesta'daki şu ayette saklıdır:

> Bu gezegen üzerinde yaratmak eylemini insan sürdürmektedir.

Avesta'ya göre, bu vesileyle insanoğlu için, manevi kanunların toplandığı ve aslında sınırların olmadığı bir kitap ortaya çıkmıştır. Bu kitap sadece maneviyatla değil, aynı zamanda dünyadaki yaşantısı için uygulanabilir, tabiat ve evren kurallarını açıklayıcı ve yaratan tanrıyla mutabık bir şekilde bu güçlere nasıl hükmedeceğini de ortaya koyar. Avesta'daki bütün kutsamalar bu kanunlar temelinde yapılmıştır. Bu kanunlar sadece insanoğlu ve yaşamı için değil, aynı zamanda kişiyle kişi, kişiyle aile, aile ve toplum, toplum ve yöneticileri ya da hükümdarları arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini açık bir şekilde belirtmektedir. Zerdüşt'e göre insanoğlu bu yolla (doğru düşünce, doğru söz, doğru eylem) yeryüzünde yaratma eylemini devam ettirecektir. Avesta'ya göre bu manevi kitap, insanın asaletinin ta kendisidir. İnsana bu dünya üzerindeki asli unsur ve hüküm süren tür olarak rolünü oynamasında yardımcı olacak yegâne şeydir.

Yaşam Işığını Kutsama

Avesta'daki bir diğer kutsama da "insanlığa" yapılmıştır. Ya da Avesta'da belirtildiği şekliyle "yaşam ışığına kutsamadır." Yaşam ışığı nedir ve bununla ne kastedilmektedir?

Zerdüşt'ün söylemleri esas alındığında, hayatımız sadece düşündüklerimiz, söylemlerimiz ve eylemlerimizden ibaret değildir. Belki onunla eşdeğer ya da daha da önemlisi, fikirler, söylemler, eylemler, tecrübeler, keşifler ve ecdadımızın uzun yıllar boyu uğraşıp ortaya çıkardığı yeniliklerdir, bütün nesiller boyunca süregelmiş ve en son haliyle bize ulaşmıştır. Onların tecrübeleri, keşifleri, gelenekleri ve icatları bizim bugünkü yaşantımızın temellerini oluşturmaktadır. Geçmiş nesillerden bize ulaşan bütün servetlere ki bugün onlara kültür diyoruz, Avesta'da "yaşam ışığı" denmiştir.

Zerdüşt şöyle der: "Bu ışık bize en uzak zamanlardan ulaşmaktadır, onun parıltısı bize geçmiş nesillerin bütün tecrübelerinden ve bilgeliklerinden faydalanmayı ve onların binlerce yıl boyunca araştırıp ortaya çıkardıkları onca birikimden ve bilgiden tekrar faydalanmamızı sağlıyor."

Avesta'daki öğretilerde; bütün insanların bu hayat ışığından sonuna kadar faydalanmaları gerektiği, bu ışık bütün nesillerin ve asırlar boyu süregelen kültürlerin, farklı kavimlerden geriye kalan eserlerin yansımasıdır. Bütün insanların ona ihtiram etmesi ve onu yüceltmesi gerekiyor. Bütün eserlerin incelenmesi, tercüme edilmesi, yayımlanması, iyice anlaşılması ve eğitilmesi bu ışığı yüceltmenin en doğru yoludur. Zerdüşt'e göre en büyük ve affedilmez günah gaflettir. Yaşam ışığı'ndan gaflet ve onu sadece birkaç ışınla sınırlamak. Halbuki onun bütün ışığından faydalanmak ve herkesi kapsamasını sağlamak gerekir.

Zerdüşt dini, kadim dünyanın en kapsayıcı felsefesine sahip, en doğru yaşayış biçimini insanlara sunmaktadır. Acaba eski

zamanın büyük ayinlerinde ve hatta günümüz ayinlerinde ve dinlerinde, Zerdüşt dininde olduğu kadar; kendi dini dışında eski dinlerden ve ayinlerden faydalanmak öğrenmek ve saygı duymak konusunda ısrar etmiş ve üzerinde durmuş bir din var mıdır? En eski zaman dinlerinden tutun da günümüz dinlerine kadar, hepsinde belli kurallar vardır ki biz onlara taassup ya da tutuculuk diyoruz. Ama Zerdüşt'ün öğretilerinde ve dininde bu taassuba rastlayamazsınız. Hayat ışığı'yla ilgili ayetler Avesta'da *Vispa-ratav* başlığı altında toplanmıştır.

Sonsuz Yaşamı Kutsama

Avesta'daki dokuzuncu ve son kutsama da "sonsuz yaşamı kutsamadır." Bu kutsama kadim zamanlarda Zerdüşt dini konusunda en çok bilinen ve Yunan filozof ve tarihçilerce en fazla değinilen konudur. Zerdüşt'e göre yaşamak, sadece bu üzerinde yaşadığımız gezegene özgü bir şey değildir. Sonsuz sayıda sistem, sonsuz sayıda güneş sistemi ve galaksilerde yaşamak farklı suretlerde vardır. Zerdüşt'e göre yaşam, evrende var olan bir enerjidir; nerede yaşamak için uygun şartlar oluşursa ortaya çıkar ve şekle bürünür. Aslında yaşamak evrensel bir eylemdir, dünyayla bütünleşmiş ve ayrılmaz bir olgu ve aynı zamanda diğer gezegenlerdeki farklı şekillerdeki yaşamlarla bağlantı içerisindedir. Evrende gezegenler hatta sistemler ortadan kaybolabilir ya da ortaya çıkabilir. Bu aynı şekilde onların üzerindeki yaşam için de geçerlidir. Ama hayat kendi kendine ortaya çıkar ve kaybolur, yani ebedidir. Sistemler ve gezegenlerin ortadan kaybolması ve ortaya çıkması, yani bu değişim bütün bu sonsuz varoluşun bir parçasıdır, tıpkı insan gibi. İnsan bu sonsuz evrenin içinde ebedi bir biçimde şekil bulmuştur; bütün suretlerde ve yaşamın olduğu bütün gezegenlerde. Avesta'daki en güzel ayetler "sonsuz yaşamı kutsama" bölümlerinde geçer.

Pehlevi Bir Metne Göre Zerdüşt'ün Hayatı

Zat-sparam üçüncü hicri yüzyılda yaşıyordu. "Mamun" dönemini kavramıştı. Yüksek makamlı bir rahip olarak sayılıyordu. Ağabeyi, rahiplerin rahibi, "Menu Çehr" adındaydı, güneyde ibadetle meşguldü ve Zerdüştilerin ibadetlerini liyakatle yerine getiriyor ve onlara orada önderlik ediyordu.

Zat-sparam'ın soyu Adarban Mahraspandan'a dayanmaktadır. O zamanlar, Zerdüştilerin toplanma yerleri, Şiraz, Saraxs, Kirman ve Sirekan idi. Menuş Çehr, Fars ve Şiraz'da ikamet ediyordu ve orada büyük bir hürmet ve karizması vardı. Zat-sparam'ı, seçilmiş temsilci ve yüce bir rahip olarak kuzeybatı İran'a gönderdi. Zat-sparam henüz çok gençti ve çok da dakikti. Ziyadesiyle hurafelerle dolu olan ve insanlara eziyet niteliği taşıyan bazı gelenekleri yıkıp ortadan kaldırmak istiyordu. Saraxs'ta bir grup Mamuninin arasında ki onlara *Taguzguz* deniyordu şöhret buldu. Manevi felsefesine ve Zarevani'nin temel fikirlerine inancı oluşmaya başlar. Ama derinden inandığı Zerdüşt felsefe-

sine bağlı kalmaya uğraşır.

Zat-sparam'dan geriye seçme yazılar adında bir kitap kalmıştır. Bu kitap incelendiğinde, rahiplerin rahibi Manuş Çehr hakkındaki bölümlerden, tek tanrılı dini savunduğu ortaya çıkmıştır. Ama daha önce de değinildiği gibi Zat-sparam Manevi ve Zarevani dinlerini seçmişti ve bu iki köke inanç sergiledi. Ağabeyi inançlı bir Zerdüşti idi ve küçük kardeşi de Zerdüşt dinini yeni keşfeden ve sevmeye başlayan bir gençti. O dönemde yeni mezhepler hakkında araştırma yapmak ve hatta inanmak serbestti o da o zaman Zerdüşt dinini sevdi.

Kitaptaki üç bölüm, dünyayı tanıma ya da yaradılışla ilgili ve ateşin savaşı hakkındadır. İkinci bölümde Zerdüşt'ün hayatı anlatılmakta ve üçüncü bölümde de yeniden diriliş ele alınır. Hicri yedinci yüzyılda "Zerdüşt Behram Pejdu" Zat-sparam'ın kitabından Zerdüşt'ün hayatını manzum bir şekilde yazdı. Burada Zat-sparam düşünceleri özetlenmiş bir şekilde sunulmuştur:

Zat-sparam ya da Zadasparm "özgür çiçek" anlamındadır. Kitabının ismi, Zat-sparam'ın seçme yazılarıdır ki burada kısa bir özetini veriyoruz.

Mezdisena dini, ilk başta baş heyete göründü. Sepandarmaz temsili olarak, Menu Çehr Şah'ın evinde aşikâr oldu. Bu dinin bu şekilde temsili olarak ortaya çıkmasındaki amaç, Pehlevi dilindeki üçlü, Bendehaş, Dinkret ve Zat-sparam, Zerdüşt'ün ecdadının birkaç nesilde Menuş Çehr Şah'a dayandığını belirtmektir.

Spendarmaz, çok güzel bir kadın şeklinde ve üzerinde çok gösterişli ve uzun etekleri olan çok güzel bir elbiseyle Menu Çehr'in evinde göründü. Onun ışığı her taraftan iki fersah boyunca göz kamaştırıyordu. Beline bağladığı altın kuşak, Mezdisenan dininin gösterisiydi. Menüçehr'in evindeki herkes hayretler içerisindeydi ve sonra o kuşağı taktılar bellerine. Bu olay

Zerdüşt'e vahiy inmesinden 528 yıl önce meydana geldi. Ama Ahura Mazda tarafından Zerdüşt'e peygamberlik unvanı verilmeden üç yüz yıl önce, onun geleceği dünyaya müjdelenmişti.

Göründüğü üzere Mezdisena dini ve Zerdüşt isminin başlangıcı Menüçehr'e dayanır. Bu olayın aslında diğer efsanelerle de bağlantısı var. Buna örnek olarak yaradılış efsanesindeki Evagdat ineğinin öldürülmesi olayını verebiliriz.

O zamanlarda İran ve Turan arasında bir toprak yüzünden ihtilaflar vardı. Bu toprak İranlılarındı. Savaş çıkmasını önlemek için efsanevi bir inek yaratıldı. Ne zaman bir ihtilaf ortaya çıkarsa bu efsanevi inek sınırı tespit ediyordu ve iki taraf da kabul ediyordu. O inek bir ormanda yaşıyordu ve kutsaldı. Bu inek onlar için deyim yerindeyse bir tabuydu.

Bir gün Kavus Şah o toprağı ele geçirmeye karar verdi. Ama o inek hayatta olduğu sürece bu işin imkânsız olduğunu anladı. Kavus, o ineği öldürebilecek tek kişinin, saraydaki en güçlü pehlivanlardan ve kendisine en vefalı şekilde bağlı olan Srit olduğu kanısına vardı. Srit'in anlamı yedinci demekti ki onlar da yedi kardeştiler. Kavus, ona ormana gitmesini ve ineği öldürmesini emretti. Pehlivan da emre itaat edip ineği öldürmek için ormanın yolunu tuttu. İnek dile geldi ve insan gibi şöyle dedi:

Beni öldürme! Eğer beni öldürürsen Fruvohver Zerdüşt Santama'nın oğlu Zerdüşt, bütün bitkilerin içindedir, çıkar ve senin bu büyük günahını her yerde ve herkese aşikâr edip seni rezil eder. Ruhun inanamayacağın kadar büyük işkenceler görür ve zor bir ölümle can vereceksin.

Srit çok etkilenir şaşkına döner ve ineğin söyledikleri onu bu işi yapmaktan alıkoyar. Kavus'un yanma döndü ve bu olayı olduğu gibi ona anlatır. Kavus, onu sert bir dille uyarır. "Frouher Zerdüşt otların arasından çıkacakmış bilmem ne!" der. Ve

onu tekrar ormana, görevini tamamlaması için geri gönderir. Ormanda periler ona görünür ve ineği öldürmesi için ona cesaret verirler. Sonra Srit, çok iri yarı ve güçlü bir pehlivandı ve kılıç darbeleriyle ineği öldürür. İnek öldüğü esnada çok acı dolu çığlıklar atar. Srit'in ruhunda pişmanlıklarla harlanmış ateşler yanar. Kavus'un yanma gider olayı anlatır ve ona kendisi için ölüm emri vermesini ister. Çünkü artık kendisini yaşamaya layık bulmuyordu. Kavus ise, onu öldüremeyeceğini söyler. Ama pehlivan, onu öldürmediği takdirde kendisinin padişah olan Kavus'u öldüreceğini söyler. Ama Kavus onun bir padişah olduğunu ve öldürülemeyeceğini söyler. En sonunda Kavus Srit'e, sen o ormana geri dön, orada bir köpek şekline bürünmüş bir büyücü var o seni öldürecektir, der. Srit ormana gider ve o köpek tarafından öldürülür. Onun cesedinden iki köpek kılığında peri daha meydana gelir. Ve onları da öldürür; ta ki bu köpeklerin sayısı bini buluncaya dek. Bu bin köpek de o dev cüsseli büyük köpeği öldürür.

İnek, orman, Kavus'un pehlivanı savaşa yollaması, ineği öldürememesi, ruhen hastalanması, Zerdüşt'ün ortaya çıkması, köpek vücuduna bürünmüş peri, pehlivanın öldürülmesi ve diğer mistik olayların hepsi aslında birer benzetmedir. İranlılar ve Turanlılar bazı topraklar ve hayvanları için bazı otlaklar yüzünden sürekli münakaşa halindeydiler. İki ülke sınır hattını bir orman tayin ediyordu ve bu ormanda tabu koştukları ve kutsal saydıkları bir inek yaşıyordu. İki ülke bu ineğe hürmet ediyordu ve o orada olduğu sürece sınırları asla ihlal etmiyorlardı. Ama İranlılar bu ineği öldürüyor ve bunun üzerine bir savaş çıkıyor. Rivayete göre köpek vücutlu periler üstünlük elde ediyorlar. Bu esnada Zerdüşt'ün ortaya çıkışı, peygamberliğini ilan edişi ve doğayı, hayvanları, ağaçları, bitkileri ve suları koruduğu rivayet edilmektedir. 13. Yeşt'te bu olay açık bir şekilde yazılmıştır -diğer taraftan Yesna'da da aynı şekilde yirmidokuzuncu bölümde

belirtilmiştir. Geush Evraen mevzusu ve ineğin öldürülürken attığı acı çığlıklar Zerdüşt'ün zuhur edeceğine delalet eder.

Bu anlatılanlar aslında rivayetten ziyade bir mozaik üzerine minyatür sanatıyla işlenmiştir. Ama bu mozaik zaman içerisinde kırılmış ve kaybolmuştur.

Zerdüşt'ün Haoma bitkisinde zuhur etmesi, ineğin o bitkiyi yemesiyle sütüne geçmesi ve Pour Vaşasp'ın o sütü içmesi yoluyla ve Dogduva'yla birleşmesiyle beraber Zerdüşt maddi ve cismi olarak ortaya çıkıyor. Dogduva, doğuma yakın bir zamanda Ehriman'ın eliyle sancılara ve hastalıklara yakalanır. Artık elden ayaktan düşer. Onu, pek iyi biri olarak nitelenmeyen ama sihirli güçleri olan Starag'ın yanma yönlendirirler. Ama hayır güçleri ve iyilikler, onu bu işi yapmaktan vazgeçirir ve onu iyileştirirler.

Ehriman, Dogduva'yı elden ayaktan düşürmek ve hasta edip Zerdüşt'ü doğurmasını engellemek için elinden geleni yaptı. Ama başaramadı. Zerdüşt doğduğu zaman Ehriman, hepsi şer odağı olan arkadaşlarından bir ordu kurup Ahura Mazda'ya savaş açıp Zerdüşt'ü yok etmeye çalıştı. Ama Zerdüşt'ün nuru öyle güçlü ışıldadı ki Pour Veşesp'in evinde, fersahlarca ötelerden görünüyordu ve şeytanlar ona yaklaşamadılar bile.

Ehriman, Acoman'ı (kötü düşünce - kötü eylem) Zerdüşt'ün aklına girip onu kendi tarafına çekmesi için gönderdi. Bunu gören tanrı Ahura Mazda ise Vohumen'i, Zerdüşt'ü koruması ve Acoman'ı yenmesi için görevlendirdi. Bu sebeple Vohumen Acoman'dan önce davranıp doğum esnasında Zerdüşt'ün fikrine girip onun diğer insanların aksine, gülmesine sebep oldu ki bu açık bir şekilde oradakilerce de görüldü.

Ta o zamanlarda Zerdüşt, Ahura Mazda tarafından peygamber olarak seçilmişti ve ona Tanrı tarafından vahiy indirilmişti. Doğum esnasında Zerdüşt'ün güldüğünü gören babası Pour Vaşa

> Nasıl olur ki diğer bütün çocuklar doğarken ağlarlar ve sadece birisi güler? Ona cevap verdiler: doğan bütün çocuklar yolun sonunda ölümü görürler ve ağlarlar ama bu gülen çocuk, temiz amel ve doğrucu olduğundan yolun sonunda mutluluk görür ve güler.

Zat-Sparam, bu bölümün başında da belirtildiği gibi astronomiyle çok ilgiliydi ve Zerdüşt'ü kozmik yılın ortasına koymayı düşünüyordu. Bu sebepten, düşmanları ve Zerdüşt'ün katilini, beş kardeşten ortanca olanı olarak tanımlar. Ondan küçük iki kardeş ve ondan büyük iki kardeşi vardır. Aynı şey Zerdüşt için de geçerlidir ve aynı simetrik olayda Zerdüşt de beş kardeşin ortancasıdır.

Zerdüşt doğduğu zaman düşmanları beş kardeştir. Bu kardeşlerin ismi sırasıyla: Bradros, Bradroyisn, Turibradros, Azan ve Vadast'tı. Turibradros, ortanca kardeş olan Zerdüşt'e diğer kardeşlerden daha düşmandı.

Zerdüşt'ün de dört kardeşi vardı ve Zerdüşt ortancaydı. Büyük kardeşlerin isimleri sırasıyla: Ratustar ve Rangustar; küçük kardeşlerin ismi de Vadriga ve Vindatas idi.

Burada belki de Herdzfeld'in *Zerdüşt ve Onun dünyası* adlı kitabında kaleme aldığı yanılsamalara değinmek yerinde olacaktır. Onun bu kitapta yazdıkları aslında yanılsama, hayali kurgular ve boş yargılardan öte bir şey değildir.

Ona göre Zerdüşt'ün soyu anne tarafından Astyages Şah'a dayanmaktadır. Zerdüşt milattan önce 569 yılında dünyaya geldi. Büyük Cyrus Med ülkesini iştial ettikten sonra Zerdüşt'ün annesiyle evlenir. Evlendikten sonra Cyrus'un kızı Atouse, Zerdüşt'ün üvey kardeşi olur. Daha sonra Atouse, Cyrus'un oğlu Kembuciye ile evlenir. Kembuciye öldükten sonra da Atouse, Darius'la evlenir ve böylelikle Zerdüşt hem Kembuciye'nin hem de Darius'un kayınbiraderi olur.

Zerdüşt'ün her şeyin merkezinde olması aslında tesadüf değildir. Zerdüşt dünyanın merkezidir. Bütün iyiliklerin ve kötülüklerin hakemidir. Zerdüşt dünya dönmeye başladıktan üç bin yıl sonra dünyaya gönderildi ve önünde de kıyamet gününe üç bin yıl vardı. Yani dünya ömrünün de merkezindeydi. Zerdüşt geçmişte olanları insanlara öğretip ders çıkarmalarını ve gelecekte olacakları da onlara anlatıp anlamalarını sağlamak istiyordu. Avesta'daki Gatha'larda da Zerdüşt, Ahura Mazda'dan bunu dilemektedir:

> Geçmişte olanlardan ve gelecekte olacaklardan bana haber ver.

Görüldüğü üzere, Zat-Sparam ortaya attığı iddia ya da görüşlerine şahitler sunmuş ve ispatlamaya çalışmıştır. Daha sonraki bölümlerde yazar, Kerpenler ve Kuylar hakkında -ki bunlar Zerdüşt'ün ailesiyle ve Zerdüşt'ün kendisiyle ta çocukluğundan beri mücadele etmişlerdir- yazmıştır. Bunlar o rahipler, daha doğrusu rahip krallardı. Zerdüşt'ün öğretileri ve getirdiği yenilikler onların halk arasındaki nüfuzunu ve şeytani gücünü azaltıyordu. Zerdüşt açık bir şekilde onlarla mücadeleye başladığında; en baştan beri onlar, Zerdüşt'ü öldürmeyi düşünüyor ve onu öldürmeye yelteniyorlardı. Onların bu husumetleri ve itirazları, Gatha'larda bizzat peygamberin diliyle yazılmıştır. Ama her zaman olduğu gibi yine olaylar daha karmaşıklaşmış ve efsaneleştirilmiştir. Bu sebepledir ki Dinkretlerde, Bendheşlerde, Zat-sparam'ın seçilmiş yazılarında, Zerdüştname ve diğer kaynaklarda bu tarz efsanelere rastlıyoruz. Burada Zerdüşt'ün doğumundan sonraki olaylar Zat-sparam'ın seçilmiş yazılarından aktarılmıştır.

Zerdüşt doğduktan sonra, Pour Veşesp, o beş Kerpen kardeşlerden birini, oğlunun talihini görmesi için evine getirdi.

Zerdüşt'ün düşmanı olan o kerpen, durumdan ve mevkiinden yararlanarak Zerdüşt'ü öldürmeye yeltendi. Orada Spendarmaz Vardisur ve diğer melekler Zerdüşt'ü korumak için ortaya çıktılar. O Kerep ne pahasına olursa olsun Zerdüşt'ü öldürmek istiyordu. İlk yaptığı eylem Zerdüşt'ü ineklerin geçiş güzergâhına atmak oldu ama Zerdüşt hayatta kaldı. Bir kere de onu atlar ezsin diye onların ayaklarına bıraktı ama yine hayatta kaldı Zerdüşt. Diğer bir olayda, birçok odun toplanıp Zerdüşt ortasında yakılmaya çalışıldı, ama ateş Zerdüşt'ü yakmadı. Bir keresinde uzak bir dağın başında, kurtlar yesin diye tek başına bırakıldı. Ama kurtlar yaklaşmadılar ve gökyüzünden bir buffalo indi ve ona süt verip ölmesini engelledi. Onu aramaya koyulan annesi Dogduva, onu sağ salim buldu ve çok mutlu oldu.

Bir gün Pour Vaşasp o beş kerpen kardeşten biri olan Bradros'u gördü ki bazen yukarı bakıyor bazen de kafasını eğip aşağı bakıyordu. Ondan sonra da başını çevirip her tarafı kolaçan ediyordu. Pour Vaşasp sordu:

> "Neden bir yukarı bir aşağı ve sonra her tarafa bakıyorsun diye?"
> Kerep cevap verdi:
> "Gökyüzüne bakıyorum ki bu çocuğun ruhu gökyüzüne yükseliyor ve görüyorum ki bu çocuğun sözlerini kabul edenlerin ruhları hep cennete doğru kanat çırpıyor. Yere bakıyorum ki bütün şeytanlar, devler, periler ve cadılar yerin altına ve cehenneme saklanıyorlar o konuştukça. O konuştukça etrafıma bakıyorum ki söyledikleri ve öğretileri her tarafa yayılıyor. Yedi düvelde ün salıyor dini. Bütün müminlerin ve yakınların kaderi bu çocuğa bağlıdır."

Sonra Tur Bradros Zerdüşt'e saldırdı. Sağdan hamle yapınca Zerdüşt sola koştu, soldan saldırınca Zerdüşt sağa kaçtı ve ha-

yatını kurtardı.

Zat-Sparam'ın seçme yazıları bize bu kerpenlerin halk arasında aslında ne kadar nüfuz sahibi olduklarını gösteriyor. Onlara sormadan hiçbir iş yapmıyorlardı. Bir çocuk dünyaya gelince, o çocuğun büyüyünceye kadarki durumunu öngörüleriyle anlatırlardı ailesine. Onların emirleri her durumda geçerliydi, aileler koşulsuz şartsız onların emirlerine itaat ediyorlar, bütün isteklerini yerine getiriyorlardı. Bu onların ya da çocuklarının zararına hatta çocuklarının hayatını tehlikeye atsa bile. Bu rahip zümresine karşı, o dönem halkı arasında müthiş bir korku hâkimdi ve onlara koşulsuz şartsız teslim olmuşlardı. Bu durum Gatha'larda açıkça belirtilmiş ve Zerdüşt bütün gücüyle halkı bu duruma karşı başkaldırıya teşvik etmiş, onları akıl ve mantık yoluna davet etmiştir. Zerdüşt o en başından beri bu yolu tuttu kendisi için. Bu sebeptendir ki Zerdüşt doğar doğmaz Bradros, Pour Vaşasp ve Dogduva'dan Zerdüşt'ü kendi emrine vermelerini ister. Onlar da mecbur kabul ederler. Ama Bradros Zerdüşt'ü öldüremez. Ve en sonunda onu ateşe atar.

Şüphesiz ki bu Var'dan bir işarettir ya da ateşle sınanmaktan. Ateş onu yakmıyor ve böylelikle Zerdüşt'ün hakikati ispatlanıyor. Ama rahipler yine de pes etmiyorlar ve bir sonraki bölümde okuyacağımız gibi ona ithamlar yöneltirler. Bu ithamlardan dolayı babasının başına bazı olaylar gelir. Aynı kaderi annesi Dogduva da paylaşır. Kereplerin kötü ithamlarıyla suçlanır ve en sonunda bu ithamlar yüzünden kabilesi tarafından kovulur.

Zerdüşt büyüdükçe bu kerpenlerin hurafelerle dolu ayinlerine şahitlik eder, elinden geldiğince karşı çıkar ve açık bir şekilde onlarla mücadele eder ve mani olmaya çalışırdı. Kerpenler de halk arasındaki nüfuzlarını kullanarak Zerdüşt'ü yenmeye ve onu bertaraf etmeye çalışıyorlardı. Bu konuda Zat-Sparam şöyle demiştir:

> Kâhinler toplandılar ve şunu söylediler: Pou vaşasb'in oğlu Zerdüşt doğru anlama kabiliyetine sahip değildir ve ruhen sağlıklı değildir." Bu ilan Pour Vaşasb'ın kulağına geldi. Çok üzüldü ve oğluna şöyle dedi: "Sanıyordum ki bana bir oğul gelmiş Asravan (ibadet eden), Artestar (necipzade, meşhur), ve Vastrayous (çiftçi)... Ama görüyorum ki ruhen hasta bir çocuksun ve rahiplere (Kerpenlere) gidip tedavi olmalısın.

Zerdüşt Pour Vaşasb'a şöyle cevap verdi:

> "Saydığın bu sıfatların hepsi bende var. Ben Asravan'ım, Artestar'ım ve Vastrayous'um. Pour Vaşasp, atları arabaya bağlamasını ve o beş kerpenden birinin yanma doğru yola çıkacaklarını söyler. Vardıklarında, Pour Vaşasp bütün olayları detaylı bir şekilde kerpen'e anlatır ve kirli bir içecekten bir kadeh doldurup Zerdüşt'e içmesi ve derman bulması için uzatır. Zerdüşt onu içmeyeceğini ve babasına oradan gitmeleri gerektiğini söyler. Yolda Zerdüşt susayan atlara su verdi ve babasına şöyle dedi: Oraya gitmemiz beyhudeydi. Bu atlara su vermek oraya gitmekten daha hayırlı bir şeydir."

Zerdüşt, rahiplerin, bazı ayinleri yerine getirmek için halktan para toplamalarına şiddetle karşı çıkıyordu. Bu kerpenler ya da kâhinler, daha sonraları Sasani döneminde de, bütün dini işler için, her kutsama için, gelenek ve ananeler için dini bayramlardan tutun da cenaze törenlerine kadar bir grup ya da halktan tek tek para alıyorlardı. Gatha'larda bu konu açık bir şekilde belirtilmiştir. Zerdüşt, bu duruma tepki olarak kerpenlere hitaben:

> Siz okuduğunuz her dua için bir deve, bir at ve on kısrak alıyorsunuz. Ama ben maddi servet istemiyorum. Ben onun

> yerine xordad ve emrdad, yani vücut sağlığı ve ruh sağlığını tercih ederim. (Yesna 44/18)

Bu sebepten dolayı Zerdüşt yukarıdaki ayette onlara seslendi ve kerpen de cevap olarak onu tehdit edip, şöyle der: sen bizim rızkımızı kestin ben de seni öldüreceğim. Ve o ayet de burada geçmiştir:

> Bir gün kâhinlerden Duresrub, dini bir merasim için Pour Vaşasb'ın evine gitti ve yanında da bir tas süt götürdü. Pour Vaşasp için bir dua okumak istediğini söyledi.
> Zerdüşt orada hazırdı ve o duanın okunmasına müsaade etmeyeceğini söyledi. Ama kerpen ısrarla o duayı okuyup harçlık almak istiyordu. Zerdüşt o tastaki sütü yere döküp buna izin vermeyeceğini söyledi. "Ben de ibadet ederim. Ama iyilik için ve iyiler için ibadet ederim ve iyi kadınlar ve iyi erkekler için."
> O kerep çok sinirlendi ve Zerdüşt'e şöyle dedi: "Sen benim ekmek paramı kazanmama engel olan ilk kişisin. Seni önce kör edip sonra da öldüreceğim."
> Zerdüşt o kerpen'in karşısına dikildi ve şöyle dedi: "Bu söylediğin olmayacaktır. Ben doğru düşünceyle ve kalp gözümle görüp seni ortadan kaldıracağım."
> Bir müddet mücadele ettiler. Sonunda Zerdüşt'ün iyilik dolu fıtratı, tanrısı Ahura Mazda sayesinde, kötülük dolu ve Ehrimani gücün desteklediği Duresrob'a galip geldi. Ve o öfkeli kerep Pour Veşesb'in evinden dışarı çıktı.

Ondan sonra, Zerdüşt'ün Spenta Mainyu (kutsal ruh) aracılığıyla Tanrı Ahura Mazda'nın huzuruna çıkması (miraç) anlatılmış ve peygamberin özelliklerinin anlatıldığı hikâyelerden kısa alıntılar yapılmıştır.

On beş yaşına geldiği zaman Pour Vaşasb'ın oğulları mira-

sından paylarını istediler. Oğulların her biri bir mal ve toprak parçasına sahip oldular. Zerdüşt babasından evdeki uzun ve geniş kuşağı istedi. Onu aldı ve beline bağladı. Dinini yayarken o kuşağın bereketini kullandı. Çünkü Vohumen (iyi düşünce) Zerdüşt doğduğunda onun fikrinde yer edinmişti.

Derin ve çağlayan bir ırmak vardı. "Han" adındaki bu ırmaktan sadece gençler ve çok güçlü insanlar karşıya geçmeyi başarabiliyorlardı. Yaşlı insanlar ve güçsüzlerin o ırmaktan karşıya geçmeleri imkânsızdı. Zerdüşt bir gün o ırmağın kenarında bekleyen ve uğraşmalarına rağmen karşıya geçemeyen yedi ihtiyar adam gördü. Zerdüşt ırmağın kıyısında durdu ve sanki bir köprü gibi onları kolayca karşıya geçirdi. Aslında onun bütün yapmaya çalıştığı şey buydu. İnsanların, onun dinini kullanarak köprüden geçmeleri ve cennette mutlu yaşamalarını sağlamaktı.

O zamanlarda, bir sene kuraklık yaşandı. Dört ayaklılar ve diğer hayvanlar otlak bulamıyorlardı. Ama Pour Vaşasb, o kuraklığı düşünerek kendi hayvanları için önceden ot depolamıştı. Zerdüşt babasının depoladığı otları cömert bir şekilde halkı arasında dağıttı.

Yirmi yaşma geldiği zaman evini barkını terk etti. Ahlaklı ve dindar bir şekilde yaşamanın en doğru yolunu bulmayı amaçlıyordu. Halka soruyordu: "Kimdir halkın mutluluğu için çalışan; en dindar en doğrucu ve en bilge?" Onlar cevap verdiler: "Bu kişi Tur'un en küçük oğlu Urvadodah'tır." O zaman Zerdüşt onun yanma gitti. O insanın nasıl dindar ve halka yardım eden birisi olduğunu gördü ve ondan daha şefkatli ve yardımsever birisi olmak için çalıştı.

Pour Veşesb onun için bir kız seçti ve onu eve getirdi. Zerdüşt o kızdan yüzünü açmasını istedi. Onu beğenip beğenmeyeceğini öğrenmek istiyordu. Ama kız Zerdüşt'ün bu isteğini yerine getirmedi ve yüzünü çevirdi. Zerdüşt: "Şimdi bana yüzünü

göstermeyip benden yüz çeviren, ilerde benim için mutluluk olamaz" dedi.

Bir zamanlar, en büyük bilgeleri bulup onlara sorular sormak istedi. Sonunda onların bir topluluğunun içine girdi. Ve onlara sordu: "Hangi eylemler insan maneviyatını güçlü kılar?" Onlar cevap verdiler: "Halkı sevmek ve halka yardım etmek, hayvanları beslemek, dini vecibeleri yerine getirmek ve tanrılara (devlere) dua edip onlara methiyeler dizmek." Zerdüşt bu duyduğu şeyler hakkında güzel düşündü ve hepsini yerine getirdi. İçlerinden bir tek Tanrılara ya da devlere tapmayı kabul etmedi ve asla onlara dua etmedi.

Zerdüşt otuz yaşına isfend ayının "engeran" gününde girdi. Newroz bayramından kırk beş gün geçince kutlama yapılan bir yere gitti. "Bahar Bod" ismi verilen bu kutlamalara her taraftan insanlar katılırdı.

Giderken yolda oturdu ve bir vadinin ortasında uyudu. Bir rüya gördü. Rüyasında herkes batıya doğru gidiyordu ve o herkesin önünden yürüyordu. Ondan sonra herkesin önünde yürüyen kişi de Pour Veşesb'in kardeşi olan Arasti'nin oğlu Medivmah'tı. Bu rüyanın tabiri, ona ilk inanacak olan kişinin amcasının oğlu Medivmah olacağı ve daha sonra bütün insanların onun arkasından geleceği olarak yorumlandı.

Bahar Bod kutlamaları bittikten sonra mayıs ayının "Dey bi mehr" gününde Zerdüşt Daiti Irmağı'nın kenarına gitti. Orada "hum Sayi" ayinine katıldı. Nehrin su seviyesi yüksekti. Zerdüşt suya girdi. Yürüdü suda, önce bacakları sonra dizler bel ve en son boynuna kadar suya girdi. Bu olay ayinin tamama ermesi için dört defa tekrarlanmak zorundadır. Bu ayin ilk defa Zerdüşt döneminde yapıldı. Daha sonra da Ouşider ve Ouşider Mah ve en sonunda da Suşiyanet tarafından yerine getirilmiştir.

Zerdüşt sudan çıkınca Emşasepend Vohumen bütün azametiyle onun karşısındaydı ve ona göründü. Işıktan bir aba giymiş-

ti ve kendisi de ışıktandı. Cüssesi Zerdüşt'ten dokuz kat daha büyüktü. Zerdüşt'e sordu: "Kimsin ve soyun nereden gelir? Ne dilersin bizden ve ne işle meşgulsün?" Zerdüşt cevap verdi: "Ben Zerdüşt, Spitam'ın oğlu... dünyada iyilik için herkesten çok istekliyim ve isteğim de şudur ki: Tanrıların beni yönlendirdiği yolda olup en doğrusu olayım." Vohumen Zerdüşt'e: "Şimdi seni Emşasependan ve tanrı katına çıkaracağım." Vohumen dokuz adımda çıktı Zerdüşt doksan adımda. Sonunda yedi Emşasepend'in yanma yaklaştılar. Onlara varmaya yirmi dört adım kala durdu ve baktı. Büyük ve görkemli bir ışık vardı orada. Ama ne kadar baktıysa da kendi gölgesini göremedi. Emşasependan'ın köşkü ve diğer meleklerin yeri İranvic'deki Horasana'ya bakıyordu ve Daiti Nehri'nin kenarındaydı. Zerdüşt o halde ibadete durdu ve şöyle dedi: "Hamdolsun Ahura Mazda'ya ve Emşasependan'a..." ve yakınlarının yeri olan bir yere oturdu. Daiti Irmağı bu sebepten dolayı özel bir değere sahiptir ve diğer ırmaklardan daha büyüktür.

Zerdüşt'ün doğumu rivayete göre, Ferverdin ayının xordad günü yani altısında gerçekleşmiştir. Avesta'daki ayetler ve Pehlevi metinler ise Zerdüşt'ün doğumunun baharın başlangıcında olduğunu söylerler. Ama hangi gün ya da hangi ayda olduğu söylenmemiştir. Zat-Sparam, Zerdüşt'ün, İsfendarmaz ayının Eniran günü yani otuzuncu gününde, kutlamaların yapıldığı toraklara doğru indiğini yazmıştır.

"Kırk beş gün kutlamaları" ya da "beş gün kutlamaları" konusunu ele almadan önce, yedinci yüzyılda yaşayan Zerdüşti şair Zerdüşt Behram Pejdu'nun kitabı *Zerdüştname*'de -ki onun da kaynağı da yine Zat-sparam'ın kitabıdır- bu konuda aynı şeyleri yazmıştır. Daha sonra bu kitap üzerinde de ayrıntılı bir şekilde durulacaktır. Behram Pejdu'nun bahsi geçen dizeleri aşağıda verilmiştir:

Yarısı geçince Ordibiheşt ayının
Geçti ve dünya oldu sanki biheşt (cennet)
Ondan sonra o karnaval kutlamalar
Bütün yüksekler denizlere doğru indi
Deybimehr dediğimiz o güzel günde
Güneş yüzünü sundu dünyadakine

Zat-Sparam'm kitabının bir bölümünde bir bayramdan söz ediliyor "Bahar Bod" adında. Sözü geçen metinde bahsedilen bayram şüphesiz ki büyük bir kutlamadır. Newroz bayramından itibaren kırk beş gün boyunca kutlamalar devam eder. Yirmi birinci bölümde de bu konu ele alınmıştır. Bu yazıya göre, kırk beş günlük bu kutlamalar sona erdikten sonra yani Ordibiheşt ayının on beşinde Daiti Nehri'nin kenarında Zerdüşt, Emşasepend Vohumen aracılığıyla Emşasependan (melekler) topluluğuna yol bulur.

İlk başta, bu kutlama süresinin kırk beş gün değil de aslında beş gün olduğu düşünülmekteydi. Ama yirmi birinci bölümde bunun kırk beş gün olduğu ve Ordibiheşt ayının Deybimehr gününde Zerdüşt'ün Vohumen aracılığıyla miraca çıktığı ve Emşasependan topluluğuna katıldığı açık bir şekilde belirtilmiştir.

Herhalükârda böyle bir ihtilaf söz konusudur. Ama baharla ilgili herhangi bir kutlamanın ya da festivalin kırk beş gün boyunca devam etmesi mantıken biraz zor görünüyor. Pehlevi bir metinde yazıldığına göre bu kutlama sadece beş gün devam eder. Bu metnin ismi "Ferverdin ayının Xordad günüdür." Tarih boyunca gerçekleşen birçok önemli havadis bu günde meydana gelmiştir. Kadim zamanlardan Zerdüşt dönemine ve Zerdüşt'ten tekrar diriliş gününe kadarki bütün önemli olayların xordad gününde meydana geldiği ve geleceği rivayet edilmiştir. Bu metinde üç konuda Zerdüşt'ten bahsedilmiş ama hiçbiri onun doğumuyla ilgili değildir:

- Ferverdin ayının Xordad günü Spiteman Zerdüşt Urmozd Tanrının huzuruna çıktı.

- Ferverdin ayının Xordad gününde Spiteman Zerdüşt, Urmozd Tanrıdan Mezdisenan dinini kabul etti.

- Ferverdin ayının Xordad günü Key Giştasep Şah, Zerdüşt'ün dinini kabul etti.

Ayrıca Zat-Saparam şu konuyu da açıkça belirtmektedir ki kırk beş günlük kutlamalardan sonra Zerdüşt, Ordibiheşt ayının on beşinci gününde tanrının huzuruna çıktı. Ama yukarıdaki metinde Zerdüşt'ün miraca çıktığı gün olarak Ferverdin ayının Xordad günü olarak belirtilmiştir. Bu kutlamanın kırk beş gün gibi uzun bir zamana yayılması makul olmadığı için beş gün olarak değerlendirmek daha doğrudur. O zaman iki rivayet arasında bir uyum da sağlanabilir.

Yirmi birinci bölümde geçtiğine göre Zerdüşt nehir suyundan çıkınca Emşasepend Vohumen ona göründü ve ona sordu: kimsin; nerelisin, ne istersin ve ne iş yaparsın? Zerdüşt cevap verir: "Ben Zerdüşt'üm Spitam'ın oğlu. Hayatta iyilik ve ibadet için herkesten çok istekliyim. Hayattan arzum Tanrının beni hidayet ettiği yolda olmak ve en pak yaşamdır."

Bu konuşma Avesta'daki kırk üçüncü Gatha'daki yedi ve sekizinci bentlerde geçen konuşmaya benziyor. Yesna'nın kırk üçüncü bölümündeki yedinci bentte Zerdüşt, peygamberliğinden bahsediyor. Behmen ona görünüyor ve ona bazı sorular soruyor.

Yukarıda bahsi geçen ayetlerin çevirisi şöyledir:

Behmen Zerdüşt'ün yanına iner ve ona sorar, sen kimsin nerelisin ve bu hayatta isteklerin nelerdir? Zerdüşt cevap verir: Ben Zerdüşt'üm, yalan ve yalancılarla savaşırım, doğru ve doğrucular için güçlü bir dostum ki ülkede iyilik hükümran olsun...

Zerdüşt Ahura Mazda'ya (Tanrı) sordu: Bu maddi dünyadaki ilk iyilik nedir ve ikinci ve üçüncü iyilik nedir? Ahura Mazda

cevap verir: İlk iyilik iyi düşüncedir. İkincisi iyi ve güzel konuşmadır. Ve üçüncüsü de iyi ve güzel eylemdir.

Zerdüşt yine sordu: İyi şey nedir ve ondan daha iyi olan şey nedir ve en iyi şey nedir diye. Ahura Mazda yine cevap verir: Emşasependan ismi iyidir. Görüntüsü daha güzel ve en güzeli onların emirlerini yerine getirmektir.

O zaman sordu Zerdüşt, o iki kadim cevherden ve nasıl olduklarından. Şöyle duydu: Bu iki cevherden biri yalan ve fesat eylemdir ki o kötü düşünceden doğar. Onu yol edinen ve Enger Minu'nun peşinden giden de bu dünyada mutluluk ve huzur bulamayacaktır. Mutluluk isteyen kişi Spender minu'nun peşinden gitmelidir. Bunu yapan kişi doğru yoldadır ve mutluluğu bulacaktır.

Bu yolla aydınlık ve karanlık arasında bir fark oluşur. Tıpkı bu iki Minu (Avesta'da Mainyu, görünmez olan, iyilik ve kötülük gibi) gibi, ne konuşmada, arzu ve istekte, ne eylem ve ayinde ve ne de vicdanda en ufak bir benzerlik ve müdara yoktur. Spender minu'nun yolunu arayanlar ve o yoldan gidenler doğruluk ve aydınlıkla dost olurlar. Yalan ve karanlık yolunu seçenler Enger Minu'nun yolundan gidenlerdir ki hayatları boyunca yalan ve karanlığa bağdaş yaşarlar.

Melek Vohumen, Zerdüşt'ü göküzüne doğru çıkardı ta ki her yer ışık olana kadar. Bütün bir parıltıyla doluydu her yer. Ahura Mazda saf ışığın kendisi olarak oradaydı. Emşasependan yani melekler Zerdüşt'ü, peygamberliğe erişmesi için üç sınavdan geçirdiler. Zerdüşt her üç sınavı da başarıyla geçti. İlk sınav iki ateşin arasından geçmekti. İkincisi, üzerine kızgın cıva dökmek ve üçüncüsü de karnını deşip kanını akıtmaktı.

Sonra Ahura Mazda'nın sesi geldi: Ey Zerdüşt! Bu dokunuşlar ve senin dik duruşun, senin ve senin yolundan gidenlerin bilgelik ve sağlam duruşunun göstergesidir. Ne kızgın cıvaların altında erimek, ne ateşlerde yanmak ve ne de bıçaklarla kesilip

kanınızın akıtılmasının sizi yolunuzdan ve dininizden etmeyeceğini gösterir.

Zerdüşt Ahura Mazda'nın yanından ayrılınca Emşapesendan'ın konuğu oldu. Beş türden beş canlı, temsilci olarak Ausend Dağı'nın tepesine toplandılar ve Ahura Mazda'nın isteğiyle ayini kutsamak ve yeryüzünde iyiliğin artması için çalışmak konusunda insan dilinde söz verdiler. Bu yolculukta Emşasepend Behmen, Zerdüşt'e, bir takım sözler söyledi. Hayvanları öldürmeme, onlara cefada bulunmama ve onların yaralarını iyileştirip ilgi gösterme konusunda telkinlerdi. Çünkü Emşasepend Behmen, aynı zamanda yeryüzündeki hayvanların koruyucusuydu. Bu hayvanlar suda yaşayan balıklardan Arzua, vadilerde yaşayan ve yuvası olanlardan beyaz gelincik ve beyaz samur; kuşlardan, Karspit ve Sin (Simurg) ve diğer çölde yaşayan hayvanlardan tavşan. Tavşan su için yol gösterendir. Ve diğer hayvanlardan, otçullardan beyaz dağ keçisi... Bu hayvanlar türlerinde başlıca gelen hayvanlardır. Bu hayvanların hepsi oradaydı. Emşasepend Behmen, bu hayvanların hakları için Zerdüşt'ten özellikle çalışmasını istedi.

Üçüncü buluşma Ordibiheşt Emşasepend ile bir ırmak kenarında gerçekleşti. Bu buluşmada kutsal ateşlerin koruyucusu olan Ordibiheşt, Zerdüşt'ü Behram'ın ateşini kutsaması ve koruması ayrıca yeryüzündeki diğer bütün ateşleri koruması için özellikle tembihledi.

Dördüncü buluşma Şehriver Emşasepend ile oldu. Şehriver, yeryüzündeki bütün madenlerin koruyucusuydu ve Zerdüşt'e Mivan yakınındaki bir köyde indi. Zerdüşt'e yeryüzündeki madenleri koruması ve insanoğlunun onlardan makul bir şekilde yararlanması için nasihatte bulundu.

Beşinci buluşmada Emşapesend Espendarmez maddi dünyada bütün toprakların koruyucusu Zerdüşt'e göründü. Bu buluşma Esneved dağı tepesinde gerçekleşti. Bu dağdan büyük bir

nehir aşağı doğru akar. Espendarmez burada Zerdüşt'e toprakla ilgili nasihatte bulundu. Köyleri için iyi yönetici ve vilayetler için bilge ve mümin bir vali atasın ki işler düzen içinde yürüsün. Şehirler için iyi birer Red (dini lider) olmalıdır. Ayrıca dedi ki Ahura Mazda'nın buyrukları yerli yerinde uygulansın ve her yerde adalet hüküm sürsün.

Altıncı gelen melek ise Emşasepend Xordad idi. Xordad denizlerin ve ırmakların koruyucusuydu. Esneved dağında indi. Xordad, Zerdüşt'ün yanına indi ve ona yeryüzündeki suları kutsal saymayı ve o suları koruması için telkin etti.

Yedinci buluşma yeryüzündeki bütün bitkilerin koruyucusu olan "Emşasepend Emrdad" ile oldu. Bu buluşma Daiti ırmağı kenarındaki "Darjin-zbar'da" gerçekleşti. Emşasepend Emrdad, Zerdüşt'e bütün bitkileri ve ağaçları koruması için nasihat etti.

Her yedi buluşma da kış mevsiminde gerçekleşti. Ki bir kış mevsimi beş ay sürmektedir. (Eski İran kültüründe yılın beş ayı kış ve geriye kalan yedi aysa yaz olarak kabul edilirdi).

On yıl geçti ve o gün Arasti'nin oğlu Medivmah, Zerdüşt'e iman etti. Zerdüşt Hürmüz'e dönüp ve bugün, on yıl içerisinde bir kişi bana iman etti. O anda Zerdüşt'e vahiy indi: Olsun, varsın şu anda çok az kişi senin peşinden gelsin. Ama şunu bil ki yeniden diriliş gününe kadar bütün insanlar senin dinine geçeceklerdir, Dehhak dışında. Çünkü o tövbesiz ölecektir. Bu vahiyden sonra Zerdüşt, dinini bütün insanlara aleni bir şekilde anlattı ve onları dinine davet etti. İki sene boyunca Kuylar ve Kerepler ki bunlar Viştasep Şah'ın danışmanlarıydı, otuz üç yalanı Zerdüşt ile ilişkilendirdiler. Bu ilişkilendirme için kullandıkları metafor ise Ahura Mazda'ya karşı kullandıkları otuz üç ayindir. Zira bir rivayete göre Tanrılar ve Emşasependan yani meleklerin sayısı otuz üçtür. Ama sonunda Viştasep Zerdüşt'ün dinini kabul etti ve üç melek olan, Vohumen, Ordibiheşt ve Azer Borzin Mehr yeryüzüne inip maddi birer varlık olarak ona

göründüler. Ona ve yanındakilere seçtikleri dinin doğru olduğunu söylediler.

Bu din Zerdüşt'e indikten on yıl sonra Medivmah onun dinine inandı. Yirmi yıl geçince de bir Şehzade kız ona iman etti. Dinin ortaya çıkmasından otuz yıl sonra ise Heyunan İran'a bir saldırı düzenledi. Kırk yıl geçince de Urvastar'ın oğlu Hunim ya da Vohunim dünyaya geldi. Zerdüşt ise dinini yaymaya başladıktan kırk yedi yıl sonra vefat etti. Öldüğünde yetmiş iki yıl ve kırk gün ömrü vardı. Zerdüşt Ordibiheşt ayının on birinde yani "Xor ruz" gününde vefat etti. Ama Behizak'ın sekiz aylık takvimine göre Zerdüşt'ün öldüğü gün Dey ayının on birine tekabül eder. Ama yine de "Yezéşn" ayini ve dua okuma merasimi Ordibiheşt ayının on birinde gerçekleşir.

Dinin ilanından altmış üç yıl geçmişti ki Ferşuşter vefat eder. Ondan bir yıl sonra da Camasb -ki Zerdüşt'ten sonra mubidlerin mubidiydi- hayata gözlerini yumar. Camasb'ın oğlu Hang-haurvas da dinin ilanından yetmiş üç yıl sonra ölür. Dinin ilanından seksen yıl sonra ise Asmo-xvanvat, Vas-visa-bak'ı -ki sihirbazın kızkardeşi olarak meşhurdu- ve onunla beraber altı dindar kişiyi daha öldürdü. Bu altı büyük dindar arasında Zerdüşt'ün iki kızı, Srit ve Frin ve Medivmah'ın oğlu Asostut da bulunmaktaydı.

Zerdüştlüğün ilanından yüz yıl sonra ise *Hunim* bir oğula sahip olur. Hunim dinden kırk yıl sonra doğmuştu. Sin adındaki bu oğul dinden iki yüz yıl sonra ölür ve bu yaşadığı yüzyılda yüz öğrenci eğitir. Dinden üç yüzyıl sonra ise bir gün, gün geceye dönüşünce (güneş tutulması) din sarsıldı ve hükmü azaldı.

Zat-sparam'ın buraya yani yirmi beşinci bölümün sonuna kadarki yazdıkları, Zerdüşt'ün hayatı ve onun etrafında gelişen olaylar hakkında olup burada sona ermektedir. Zerdüşt'e vahiy gelmesi ve sonrasındaki peygamberliği hakkında çok az şey

yazmıştır. Sonraları Zerdüşt Behram Pejdu, kaleme aldığı *Zerdüştname* kitabında yine bu kitabı ve kesin olmamakla birlikte Avesta'nın yedinci Dinkred'ini kaynak göstererek bu konuyu ele almıştır ki sonraki sayfalarda ona da değineceğiz.

Bu bölümde değinilen önemli konu aslında peygamberin ölüm yılıdır. Bu tarih net olmadığı için hakkında birçok farklı söylemler vardır ki bunlara "Zerdüşt'ün Dönemi" bölümünde değinilecektir. Ama burada bunu belirtmekte fayda var ki bu metinde Zerdüşt'ün ölümü olarak Ordibiheşt ayının on biri gösterilmiştir. Ama Behizak'ın sekiz aylık takviminde bu gün Dey ayının on birine denk gelmektedir. Ama Yezêşn ayini ve dua okuma merasimi yine Ordibiheşt ayının on birinde olur. Dinin üçyüzüncü yaşında ise güneş tutuldu gökyüzü sanki geceymiş gibi karardı ve din sarsıldı, hükmü azaldı."

Behizak takvimi tam bir güneş yılı yani 365 gün ve bir günün dörtte biridir. Böyle bir durumda yıllar sayılırken her zaman bir yıl eksik ya da fazla sayılır ve eksikler oluşur. İran kültür ve tarih yazarları böyle durumlar için Behizak ve Behterak adları altında bazı yazılar yazmışlardır.

Behterak: On üç aylık seneye verdikleri isimdir. Persler İslamın doğuşundan önce yüz yirmi yıllık takvim eklentisine itibar ederlerdi. Yani her yüz yirmi yıl geçince gelen o yıl on üç aylık bir yıl olurdu. Bu on üç aylık yıla Behterank diyorlardı. Bu yılda başta olan padişah, bütün bir şevket sahibi ve ondan, padişahların padişahı olarak bahsedilirdi. Belki de o zamanki insanlar böyle bir senenin sadece büyük padişahların zamanında meydana geldiğini düşündükleri için o padişahlara o lakapları takarlardı. Enuşirevan Şah zamanında meydana geldi ve o yıl iki defa Ordibiheşt ayı yaşandı.

Behizak: Pehlevi dilinde Vehijak, eski İran'da her ay otuz gün

sürerdi. Böylece bir sene 360 gün olurdu. Buna bağlı olarak her bir yıl beş gün eksik sayılırdı. Bu eksiği kapatmak içinse her ayın sonuna beş gün eklenir ve bir sene 365 güne tamamlanırdı. Bu eklentiye Arapçada hamse-i müstarake, Farsçada Behizak'ın çalınmış beşliği ve Pehlevi dilinde de Vahijak pencvêh Gah-u endergah deniliyordu.

Perslerin inançları dolayısıyla seneye gün eklemeleri dini gönlerin tespiti açısından zor olacağından ve beklenmediği için, her ay günlerin dörtte birini toplayıp bir aya tamamlıyorlardı. Daha sonra bu ayları toplayıp yüz yirmi yılda bir sene on üç ay olurdu. Bu on üçüncü ay kendisine yakın olan bir ayın ismini alırdı. O seneye de Behizak derlerdi. Daha sonra bu din ve inanç ortadan kalkınca Behizak da ortadan kalkmıştır.

Öyle görünüyor ki Zat-Sparam'ın hesabına göre bu yanlışlığın sebebi günün dörtte birinin hesaba katılmamasıydı. Zerdüşt'ün Ordibiheşt ayının on birinci gününde vefat ettiği ancak; arada hesaplanmayan bir zaman olduğu ve 960 sene geçmesi gerektiğini düşünmüş olmalı ki, 960 yılı 6 saatle çarparsak arada sekiz aylık bir kayıp zaman çıkar ki o da Zerdüşt'ün ölüm tarihinin Dey ayının on birinci gününe tekabül ettiğini gösterir.

Dokuz yüz altmış (960) yılı altı saatle çarparsak 5760 saat eder, o da 240 gün yani sekiz aya tekabül eder. Bu sebeple, bu tarihler eklenince Zerdüşt'ün doğum günü Ordibiheşt ayının on birine denk gelmektedir. Ama dini takvimde bu tarih Dey ayının beşi olarak gösterilmektedir. Bu sırada aradaki kayıp altı günün sebebi de yılın ilk altı ayının 31 gün ve son ayının ise yirmi dokuz gün sürmesidir. Sonuç olarak bu eklenen altı gün Dey ayının on birinden alınınca peygamberin ölüm tarihi Dey ayının beşine tekabül eder.

Dinden üç yüz yıl sonra gerçekleşen güneş tutulması ve dolayısıyla dinde bazı boşlukların oluştuğu konusu ise İskender'in İran'a saldırmasına tekabül eder. Bu saldırı ve üçüncü Darius'un

bu savaşta öldürülmesi olayı milattan önce 330 yılında gerçekleşmiştir. Ama birçok tarihçi, milattan önce 330 yılı yerine, Selevkos tarihini temel alarak milattan önce 312 senesinde gerçekleştiğini yazmışlardır.

Daha önce de değinildiği gibi bu geleneksel tarih, hiçbir şekilde doğru değil. Bunun yanında doğubilimciler ve Zerdüştilerin de bu tarihe güvenmemelerinin sebepleri olmalıdır.

Zerdüşt ve Hint Bilgesi

California Üniversitesinden Edmond Bordeaux Szekley Zerdüşt ve onun fikirleri konusunda birçok araştırma yapmıştır. Onun bu konudaki görüşleri ve tespitleri çok değerlidir. 1953 yılında Amerika'da yayımlanan ve toplamda altı cilt olan *The World Picture of Zaratushtra* kitabı araştırmacılar ve Zerdüşt'ü yeniden keşfetmek isteyenler için çok değerli bir kaynaktır.

Bu kitapların ilk cildinde, Zerdüşt ile Hindu bir hekim olan *Cengranghaca* arasında geçenleri anlatan çok güzel bir hikâye anlatılmıştır. Bu kitapta 9-11 sayfaları arasında geçen bu hikâyenin çevirisini burada metnin manzum şekliyle de birlikte bir bütünlük içerisinde aktaracağız.

Mazdai dinindeki ve Zerdüşti edebiyatındaki en güvenilir hikâyelerden biri olan bu Hindu bilge Cangranghaca ve Ari peygamber Zerdüşt arasındaki hikâyedir. Bu hikâye; Zerdüşt'ün öğretileri ve bu öğretilerin temellerinin nasıl oluştuğunun anlaşılması için önemlidir.

Bu rivayete göre bir gün Viştasep Şah bir seferden dönerken, bir yere vardı ki orada Zerdüşt öğrencilerini eğitiyordu. Bu yer bir bağı anımsatıyordu ve Zerdüşt de öğrencileriyle birlikte burada yaşıyordu. Zerdüşt ismi o zamanlarda çok meşhurdu. Şah da uzun zamandır böyle bir fırsat kolluyordu ki Zerdüşt'ü ziyaret edip ona dünya, yaradılış, yaşam ve diğer konular hakkında sorular sorsun. Bu sorulara saraydaki bilgeler ve danışmanların hiçbiri cevap veremiyordu.

O zaman Şah ve yanındakiler bağa girdiler. İlk bakışta orada bir adam gördüler, öğrencileri etrafında toplanmıştı. Onlar orada tohumların nasıl ekileceğini, ağaçların ve bitkilerin nasıl daha verimli kılınacağı konusunda eğitim görüyorlardı.

Şahı gören öğrenciler hocalarının etrafından çekilip Şah için bir yol açtılar. Viştasep Zerdüşt'ün karşısında durdu ve şöyle dedi:

Senin methini çok duydum ve biliyorum çok büyük ve bilge bir adamsın. Buraya geldim çünkü sana yaradılışın sırrı, doğa kanunları ve bu dünyaya düzen veren güç hakkında sorular sormak istiyorum. Eğer senin hakkında söylenenler doğruysa ve söylendiği gibi bilge bir adamsan bu soruların cevapları senin için kolaydır ve ben burada çok fazla zaman harcayamam. Ülke meseleleri ve diğer sorunlar yüzünden bu zaman kaybından sonra bir an önce başkente dönmem gerekiyor."

Zerdüşt düşünceli bir şekilde Viştasep Şah'a bakarken bir yandan da yerden bir buğday tanesi alıp şaha verdi ve şöyle dedi: Bu buğday tanesini al. Onun üzerinde iyi düşündüğün zaman bütün sorularının cevabını içeriyor. Yaradılışın sırrı, doğanın kanunları ve bütün bu düzene hükmeden gücü bulursun.

Şah bu olaydan ve konuşmalardan dolayı şaşırdı ve hiçbir şey anlamadı. Etrafındakilerin güldüğünü görünce sinirlendi çünkü Zerdüşt'ün onunla dalga geçtiğini düşündü. Buğday tanesini yere attı ve Zerdüşt'e şöyle dedi: "senin eşi olmayan bilge

bir adam olduğunu düşünüyordum. Şu anda görüyorum ki çok bilgisiz ve cahil bir insansın ve bu cehaletini de yaptığın ilgi çekici işlerin arkasında gizliyorsun. Ben de bilgisizim ki bu değerli zamanımı sana harcayıp senin yanına geliyorum."

Viştasep bu sözleri söyledi ve pay-ı taht'ına doğru yola koyuldu. Zerdüşt de düşünceli bir şekilde o buğday tanesini yerden alıp öğrencilerine şöyle dedi: "Bu buğday tanesini saklayacağım çünkü çok yakın bir günde Şah ve onun hocası bu buğday tanesine ihtiyaç duyacaklardır."

Bu olay üzerinden birkaç sene geçti. Şah kendi sarayında, savaşlar kazanmış ve refah içinde hayatın bütün güzelliklerinden faydalanarak yaşıyordu. Ama ruhu, bilgi nimetinden ve bilgeliğin tadından mahrumdu. Geceleri yalnızken birçok fikirler kafasını meşgul ediyor ve huzursuz oluyordu. Düşündükçe de daha derinlere dalıyor ve işin içinden çıkamıyordu. Fakirliğin sebebi nedir ve servetin kaynağı neredendir? Halk arasındaki bu sosyal eşitsizliğin sebebi nedir? Ben burada hayatın bütün nimetlerinden faydalanıyorum, istediğim her şeye sahibim, dünyanın bütün güzelliklerine elim erişiyor. Ama bu sarayın duvarlarının arkasında aç insanlar var. Evsiz barksız bir ekmeğe hatta bir parça ekmeğe muhtaçlar. Ben neden bir Şah'ım ve neden herkesten daha kudretliyim. Ölüm nedir ve ben öldüğüm zaman ne olacak? Ölümden sonra da yaşam var mıdır? Acaba bu makam, taht ve güç sonsuza kadar bende kalacak mı? Acaba bu güç ve saltanatım hastalıklardan ve ölümden beni koruyacak mı? Ölüp mezara girdiğim zaman bu güç ve servet benim için bir şey yapacak mı? Öldüğüm zaman bedenim toprakta kurtlara mı yem olacak o zaman nedir benim kaderim? Acaba ölümden sonra hayattan iz kalacak mı yoksa ölüm her şeyin sonu mu? Acaba ölüm sadece bir boyut değiştirme olayı mıdır? Ölümden sonra bir dönüşüm söz konusu mudur? Acaba bu transmogrification ya da tam dönüşüm olayı gerçek midir? Eğer yeniden

hayat varsa ben kendim mi olacağım yoksa tamamıyla farklı bir şekle mi bürüneceğim? Eğer başka bir hayat varsa o hayatın içinde beni ne bekliyor ve başıma hangi havadisler gelecek? Şu anki yaşamımın devamında da bu kadar güçlü ve zengin kalacak mıyım? Ve bu saraylarım köşküm baki midir yoksa fakirlik ve açlık mı beni beklemekte? Ya da geceleri başımı koyacak bir yastığa mı muhtaç kalacağım? Acaba bu heybetli hayatımdan önce nasıl bir hayat yaşıyordum? Acaba bu hayatımdan önceki hayatımda da bu topraklarda mı yaşıyordum yoksa başka yerlerde mi? Acaba ilk defa mı bu şekilde yaşıyorum? Gerçek hayatım nasıl başladı acaba? Bu dünya nasıl meydana geldi ve yaradılışın sırrı nedir? Bu dünya yaratılmadan önce ne vardı? Bir yaratan var mıdır? Bu yaratan Huda (ya da Allah) mıdır? O zaman Tanrı nasıl ortaya çıkmıştır ve onun bir yaratıcısı var mıdır? Zaman nedir ve onun bir başlangıcı var mıdır? Zamandan önce ne vardı? Acaba ebediyet sadece bir sanrı mıdır, var olabilir mi?

Şah Viştasep'in geceleri bu rahatsız edici endişeler ve düşüncelerle geçiyordu. Ve sabahlara kadar uyuyamıyordu. Saraydaki hekimler ve bilgelerden hiçbiri onun bu sorularına bir cevap bulamıyor ve kafasındaki endişeleri bir nebze olsun azaltamıyorlardı.

Tam da bu zamanlarda Zerdüşt'ün namı ve şöhreti yayılmıştı. Zerdüşt'ün namını duyan herkes uzak ve yakın diyarlardan kalkıp bu büyük bilgenin yanma gelip onun maarifinden faydalanmak istiyorlardı. Şah da bundan haberdardı. Sonunda bir kez daha Zerdüşt'ten ricacı olmaya karar verdi. Bu nedenle Zerdüşt'e bir davetiye yazarak birçok asker ve saraylıyla beraber, yanlarında onun için hediye olarak birçok altınlar ve mücevherlerle birlikte oraya gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu: "Ben daha önce yaptıklarımdan pişmanım. O zamanlar gençliğimin ortasındaydım ve o zamanki aklımla gerçekleri ve yaşamın sırrını o birkaç dakikada bana anlatmanı istedim. Ama şu anda

değişmiş ve alt üst olmuş durumdayım. Senden imkânsızı istemiyorum ama hâlâ şiddetle yaşamın sırrını ve hayatın felsefesini çözmek ve tabiattaki güçlerin sırrını öğrenmek istiyorum. Bu şevk ve öğrenme isteği bende her zamankinden çok mevcuttur. Senden isteğim ve ricam yanıma gelmen ya da kendin gelemiyorsan sorularıma cevap bulabilecek en iyi öğrencilerinden birini göndermen."

Viştasep beklemediği kadar kısa bir süre bekledi ve Zerdüşt'e gönderdiği kervanlar ve elçiler geri döndü. Getirdikleri mesaj şuydu: "Zerdüşt sana selam ve saygı gönderdi ama gönderdiğin altın ve mücevherlerin hiçbirini kabul etmeyip geri gönderdi. Onun aslında vermek istediği mesaj şuydu ki altın ve mücevherlerin bir bahçıvana, çiftçiye faydası yoktur. Ama hediyeleri içinde götürdüğümüz kumaşlar ve örtüler için çok teşekkür etti, çünkü onları soğuk kış aylarında ağaçları soğuktan korumak için kullanacaktı."

Sonra Zerdüşt'ün ona gönderdiği hocayı gösterdiler. Zerdüşt, bilge bir gözle bakıldığında tabiatın gücü, hayatın felsefesi, varlığın bütün sırları ve diğer bütün sorularının onun içinde olduğunu söylediği mesajda Şah'a şu cümleyi söylemelerini istemişti: "Ben öğrencilerimden birini Şah'a hocalık yapsın diye göndermeyeceğim ama hocamı ona göndereceğim. Çünkü bütün bu sırları bu doğa güçlerinin anlattığı her şeyi bütün birikimimi ona borçluyum ve ondan öğrendim. Ayrıca bundan şüphem yok ki Şah Viştasep ne kadar bu cevapları almak için sabırsızlanıyorsa hocam da o denli bu bilgileri ona vermek için sabırsızdır."

Şah hayretler içinde: "Nerede o zaman Zerdüşt'ün hocası?" diye sordu. Elçi, Zerdüşt'ün gönderdiği küçük hediyeyi ki ince bir yaprağın içinde sarmıştı çıkarıp Şah'a verdi. Şah daha da şaşırdı. Yaprağı açtı ve içinde o yere attığı buğday tanesini gördü. O zaman düşündü ki bu buğday tanesinin içinde bir sır olmalı, kendisi ve saraydaki diğer bilgeler bunu çözemiyor. O zaman o

buğday tanesini altın bir kutuya koyup hazinede saklamalarını emretti.

Bir müddet geçti. Şah bu buğday tanesiyle ilgili bir şey olmasını bekliyordu ki marifet ve bilgelik kapıları yüzüne açılsın. Ama bu olmadı. Zerdüşt'ün yine onu dikkate almadığını ve bir şey söylemediğini düşündü. Kendi kendine Zerdüşt'ün de aslında bir şey bilmediğini düşündü. Ama çok öfkelenmişti ve şöyle dedi: "Ona, onsuz da sorularımın cevaplarını bulabileceğimi göstereceğim."

O zamanlarda namı ve şöhreti bütün topraklara yayılmış Cangranghaca adında bilge bir filozof yaşıyordu Hindistan'da. Şah Zerdüşt'e gönderdiği ve Zerdüşt'ün kabul etmediği o hediye kervanını ona da gönderdi aynı şekilde. Şah'ın Ondan da istediği şey sarayına gelip kendisine hocalık etmesiydi.

Aylar geçti ve giden elçiler geri döndüler. Bu sefer Şah'ı mutlu edecek bir haber getirdiler. Çünkü Hindu bilge Şah'ın sarayına gelip ona hocalık yapmayı kabul etmişti. Şah bu habere çok sevindi ve Cangranghaca'nın şehre giriş yaptığı gün şehri süslemelerini ve o günü kutlamalarını emretti. Hindu bilge şehre giriş yaptığı zaman, bu kadar uzun bir yolu katedip pay-ı tahta, kendisine hocalık yapmaya geldiği için teşekkür etti.

Cangranghaca Şah'a cevap olarak şöyle dedi: Senin hocan, öğreticin olmak benim için iftihar sebebidir. Ama şunu da açık ve net bir şekilde belirtmeliyim ki bunca yolu ve bu seferi göze almamın asıl sebebi büyük Zerdüşt'ü ziyaret etmektir. Çünkü onun hakkında birçok şey duydum. Açıkçası sizin yakınınızda bu kadar büyük bir bilge varken bana nasıl ihtiyaç duyulduğunu anlayamıyorum. O sizin bütün sorularınıza cevap bulacak biridir.

Şah cevap verdi: "Ben de bunu istiyordum. Hatta iki defa ondan istedim bu sorularıma cevap bulmasını ama o her iki defa da bir buğday tanesi gönderdi bana. Hayatın ve tabiatın bütün

sırlarının bu buğday tanesinin içinde saklı olduğunu söyledi. Bu gülünç bir durumdur değil mi, senin gibi büyük bir bilge bu olayı nasıl yorar?"

Sonra Şah, içinde buğday tanesi olan o küçük altın kutuyu Hindu bilgenin yanına getirdi. Cangranghaca o kutuyu açtı ve uzun bir süre o buğday tanesine bakarak düşündü. Bu süre içinde derin bir sessizlik sarayın salonuna hâkim oldu. Sonra kafasını kaldırıp şöyle dedi: "Şu anda bu uzun seferimin boşuna yapılmadığını hissediyorum. Zerdüşt gerçekten de büyük ve eşsiz bir bilgedir. O aslında kendi öğreticisini, hocasını sana göndermiştir. Bu buğday tanesi aslında bize bu hayatın, bu doğanın ve dünya düzeninin sırrını sunabilir. Çünkü bütün bunları içinde, özünde taşımaktadır. Sen ey Şah! Eğer sen, o içinden çıkamadığın sorularının cevabını aramak ve senin içini bunaltan karamsarlıktan kurtulmak istiyorsan, o buğday tanesini altın kutuda tutma. Onu, ait olduğu ve orda yeşereceği toprağına bırak. Orada topraktan, havadan, yağmurdan, güneşten, ay yıldızların ışığından faydalanır; kendi içinde bir dünya gibi gelişir ve var olur. Doğadaki bütün enerjiler ona doğru şahlanır, tohum kendi muhitinde o enerjileri alır, kullanır ve kendi gibi birçok tohum doğurur bereketiyle. Senin olayın da böyledir. Sen bu sarayda kapalı kapılar ardında yaşadığın sürece, altın kutuda tutulan buğday tanesi gibisin. Bilgeliğe ve bütün sorularının cevabını bulma kerametine ulaşmak istiyorsan, bu buğday tanesi gibi sarayını, tahtını bırakıp daha doğal bir muhitte yaşaman gerekiyor. O bağa gitmelisin, orada tabiat ve enerjileri ile senin aranda bir perde olmamalı. Orada tabiat ve dünyanın ruhuna ve enerjilerine daha yakın olacaksın. Tıpkı bütün bu enerjilerin buğday tanesine geçtiği an gibi, bütün o enerjiler sana yönelecektir o zaman. Sonra o müthiş doğayla ve dünyanın ruhuyla bir olacaksın. Zerdüşt aslında hizmetlerin, nasihatlerin en âlâsını yapmıştır sana. Zerdüşt'ün öğreticisi de bu tabiat olmuştur.

Ama sen onun sana verdiği bu öğüdün üzerine hiç düşünmemişsin. Ne zaman ki bu buğday tanesine dikkatle bakıp onun üzerine düşünürsen anlayacaksın ki onun içinde sonsuz ve sihirli bir enerji vardır. Sonsuz doğurganlığa sahip bir zenginlik vardır onda. Bilge bir gözle baktığın zaman göreceksin ki bu tohum kendi kendine yok olunca onun üzerinden toprağın yüreğinden bir filiz çıkar ve bütün zorluklara galip gelip kendini bize gösterir. Bu filiz şekil değiştirir ve büyür başaklanır. Neden biliyor musun? Çünkü içinde, yaşam enerjisiyle doludur kalbi. Bir taşı toprağa gömersen ya da havaya fırlatırsan hiçbir şey olmayacaktır. Yere düşüp hareketsiz bir şekilde kalacaktır. Çünkü ölüdür ve buğday tanesinin içinde bulunan ve onun büyüyüp gelişmesini sağlayan yaşam özü yoktur. Bir bitki tomurcuklanıp büyümeye başlayınca yaprak ve çiçekler açınca bu onun içindeki yaşam enerjisinin özgürleştiğini gösterir. Bu kazanmak, galip gelmektir. Ölüme ve sessizliğe galip gelmektir. Aslında bu bitki gelişiminin her aşamasında ışığa uzanır ve güneşe doğru yönelir. Kötü ve ona engel olan güçlerle mücadele eder.

Şah, Hindu bilgenin söylediklerini dikkatle ve bilgece dinliyordu. Bir müddet dinledikten sonra şöyle dedi: "Bu söylediklerinin hepsi doğrudur ama buna rağmen bu bitki sonunda solup toprağa düşer ve çürüyüp yok olur."

O bilge hekim şöyle dedi: "Doğrudur kendisi toprağa düşüp yok olur ama ölüp gitmeden önce yaradılış görevini yerine getirip kendisi gibi yüzlerce tohum meydana getirerek aslında yaşamın devamını sağlar. Bu senin için bir örnek olmalıdır. Sen de tıpkı o buğday tanesi gibi önce gelişirsin büyürsün sonra da kendini yeni bir varlığa çevirmen gerekir. Senin de tıpkı o buğday tanesi gibi olgunlaşıp doğurgan olman kendini bir başkasında dönüştürmen gerekir. Dolayısıyla bu düşünüldüğünden çok daha derin ve anlamlı bir benzetmedir. Çünkü bir buğday tanesi kendisi gibi yüzlercesine dönüşür, değişim geçirir ama

asla yok olup ortadan kalkmaz. Bu ezeli bir kanundur ve onun anlaşılıp benimsenmesi çok faydalı olacaktır. Yaşam ve hareket; her zaman daha fazla yaşam ve hareket; hakikat, her zaman daha fazla hakikat ve tohum, her zaman daha fazla tohum meydana getirir. Sen eğer bu döngüde yer almak istiyorsan, içindeki bencilliği, kendini görmeyi ve hatta kendin olmayı unutmalısın. Bütün bu bilgileri almak ve bu felsefi birikimi kavrayabilmek için bunu yapman en önemli şarttır. Bu buğday tanesi senin sorduğun soruların birisinin cevabıdır. Bu buğday tanesinin yaşam döngüsündeki derinlik ve verdiği ders, bize bütün yaşamın durmadan bir hareket içinde olduğunu ve bu hareket boyunca da değişim ve dönüşüme uğradığını gösterir. Hayat ve hatta bütün bir varlık, bu iyi ve kötü güçler arasındaki tezat ve çatışmalar sonucunda şekillenir. Bir vadiye git. Orada eşelenmiş toprağın altına bak. Tabiata dikkat et ve rüzgârın nasıl estiğine, yağmurun nasıl yağdığına, güneş ışınlarına, ay ve yıldızlara bakınca, birçok şey öğreneceksin. Zerdüşt'ün dediği gibi buğday tanesi büyük bir öğretmendir. Ben bir hekim ve filozofum. Sen de bir padişah. Bize bu buğday tanesini gönderdiği için Zerdüşt'e müteşekkir olmamız lazım. Ey büyük Şah, ben derim ki bugün dinleneyim ve yarın ikimiz de Zerdüşt'ün yanma yola koyulalım, ola ki bize birçok şey öğretecektir. Onun senin soracağın bütün soruları yanıtlama gücü vardır. O sorularına cevap olup senin bu içinden çıkamadığın ve seni uyutmayan bu endişelerinden kurtaracaktır. Ben de onun sonsuz bilgeliğinden faydalanacağım.

Cangranghaca'nın sözleri Şah Viştasep'te çok etkili oldu ve tahtından ayağa kalkıp onun önerisini kabul etti. Belirlenen günde Şah ve Hindu hekim, kervanın önünde atlarıyla Zerdüşt'ün yaşadığı bağa doğru yola koyuldular. Birkaç günlük yolculuktan sonra Zerdüşt'ün bağına vardılar. Artık Şah, Zerdüşt'ün öğretilerine yabancı değildi ve buğday tanesindeki dersi

almıştı. Hindu bilge de Zerdüşt'ün bilgisinden nasıl faydalanacağını zaten biliyordu. Zerdüşt'ün tek kitabı tabiatın kitabıydı ve onu öğrencilerine öğretiyor ve okutuyordu.

İki bilge adam, Şah Viştasep ve Cangranghaca, diğer öğrencilerin yanma oturup Zerdüşt'ün bilgeliğini ve öğretilerini öğrenmeye koyuldular. Ama o ikisi bir diğer önemli ışığı daha yakaladılar ve o da şuydu ki: Yaşam ve çalışmak, mütalaa ve feragat, bunların hepsi aynıdır, aynı rutinin içindedir hepsi ve hiçbiri bir diğerinden ayrı değildir. Hayatı yaşamanın en doğru yolu, tabiatın ve sadeliğin kucağında yaşamaktır. Bu da sonuç olarak bol getiri dolu, hayat ve hareket dolu ve bilgeliğe erişmek için en doğru yoldur.

Onlar bir yıl boyunca Zerdüşt'ün bağında kalıp ondan dersler aldılar. Yaradılışın sırrı, varoluş meseleleri ve varlık üzerine birçok konuda tabiatın kitabından çok şey okudular ve öğrendiler. Bir yıl geçtikten sonra Şah pay-ı taht'ı olan Belh şehrine geri döndü ve Zerdüşt'ten öğretilerinin en güzellerini bir kitapta derleyip yazmasını rica etti. Bu ricanın sonucunda Zerdüştilerin kutsal kitabı *Zend Avesta* ortaya çıkmıştır. Şah Viştasep'in emriyle büyük Zerdüşt'ün dini imparatorluğunun resmi dini ilan edilmiştir.

Ama Cangranghaca oradan Hindistan'a döndü ve sınanmış bir şair, bilge bir filozof olarak Zerdüşt'ün sözlerini, öğretilerini ezgiler halinde derledi. *Rigveda* denilen bu ezgiler çok derin anlamlar ve güzellikler yüklü ve Doğu dünyasının en büyük kutsal kitaplarından biridir. Bu olay sayesinde ki mimarı Zerdüşt'tür, İran halkı dünyada isim sahibi ve büyük bir halk ve medeniyet olarak anılmaya başlandı. Zerdüşt'ün öğretilerini dinledikleri, onun yaptıklarını uyguladıkları ve ona iman ettikleri sürece -Avesta'nın öğretileriyle beraber- halk, sade ve doğal bir yaşam sürüyor ve sürekli bir şekilde güç kazanıyorlardı. Ne zaman ki onlar sade yaşamaktan ve Zerdüşt'ün öğretilerinden vazgeçtiler,

servet ve mala özendiler, işte o zaman Avesta'nın öğretilerinden de uzaklaştılar. Güç ve servet onları sade yaşamdan alıkoydu ve onları tembelleştirdi. Nizami ve taze nefes bir güçten mahrum kaldılar. Onların bu denli güçlü bir halk olmasını sağlayan sade ve tabiatla iç içe yaşamdan vazgeçtikleri zaman yenildiler. Evet, bu dünyanın düzeni böyledir. Devran sürekli değişir ve dünyanın her yerinde bu böyledir. Ama geçmiş tecrübeler şunu gösteriyor ki bir halkın yükselmesiyle, tabiat, doğa kuralları, dünyadaki güçler ve dengelerle nasıl ilişkide olduklarıyla bağlantılıdır.

Satranç Oyunu

Edmond Bordeaux Szekeley'nin kitabının 3. cildinde başka ilginç bir hikâyeden söz edilir. Bu hikâyede rivayet edildiğine göre satranç oyununun mucidi de Zerdüşt'tür. Elbette bugünkü mutlak kuralcı oyun olarak değil, dünyayı ve evreni tanımak ve öğrenmek için bir araç; düzen, varlığın özü, doğanın enerjisi bilim ve felsefe üzerine kurulu bir kurguydu.

Efsanevi bazı rivayetlere göre de satranç oyunu İran menşelidir. Elbette şunu belirtmekte fayda var; elimizde, bu oyunun Zerdüşt'ün yaşadığı dönemde, onun tarafından keşfedilip onun fikirleriyle ortaya çıktığına ve daha sonra Şah Viştasep'e öğretildiği yönünde hiçbir tarihi belge ya da eski rivayet bu teoriyi tasdik etmemektedir.

Rivayete göre İran hükümdarı Viştasep Şah yaşamaktan yorulmuş ve bezgin durumdaydı. Ulaşmaya çalıştığı bütün hedeflerine ulaşmış ve istediği her şeye sahipti. Bütün savaşları kazanmış, zaferler artık tat vermiyordu. Ne saraylarındaki o şa-

tafat, ne av partileri ve bir insanı hayata bağlayan diğer şeyler, bunların hiçbiri artık ilgisini çekmiyordu.

Şah'ın kalbinde hiç kimse mutluluktan ve huzurdan eser bulamıyordu. Bir gün Zerdüşt satranç oyununu buldu. Bu oyun fikir ve mücadele oyunudur ve Zerdüşt onu orijinal hali ve değiştirilip tahrip edilmemiş bir biçimde Şah'a sundu. Satranç oyununun oynama şekli ve kuralları, aslında bu dünya sahnesinin bir mücadele ve savaş meydanı olduğunun ve iyilik ile kötülük arasında sürekli ve ebedi bir mücadelenin devam ettiğini anlatır. Mükemmel bir insanın vazifesi, bütün gücüyle mücadele etmektir. Aksi takdirde bu dünya sahnesinde ona bir yaşama alanı kalmaz. Sessizlik, hareketsizlik ve ümitsizlik ölüm demektir. Bu da şeytanın tuzağına düşmektir. Bütün bunları Şah'a öğretti.

Zerdüşt satrancı kullanarak, dünyanın bütün kanunlarını, doğanın düzenini ve yaşamın temelini Şah'a sergiledi. O tek başına, satranç oyununa öyle bir yorum getirdi ki kendi döneminde ve hatta bizim yaşadığımız dönemde hiçbir satranç ustası bu oyuna öyle bir yorum getiremedi.

Şah bu olaydan çok mutlu ve memnun oldu. İçinde umutlar yeşerdi ve yeniden bir yaşam sevinci doldu. Bu yüzden ne şekilde olursa olsun Zerdüşt'ü ödüllendirmek istedi. Dedi ki: "Ey Zerdüşt, ne dilersen dile sana verilecektir."

Zerdüşt, Viştasep Şah'ın kendini beğenmişliğinden kurtulması, gereğinden fazla mağrur olmaması gerektiğini ve dünyada her istediğini yapma gücüne sahip olamayacağını ona göstermek istiyordu. Şah'a çok küçük ve aslında o kadar değerli olmayan bir şey istediğini söyledi. O da şu, satranç tahtasındaki ilk kareye bir buğday tanesi, ikinci kutucuğa iki tane ve böyle katlanarak son kareye kadar devam edecek kadar buğday istediğini söyledi. Şah güldü ve isteğinin derhal yerine getirilip istediği miktarda buğdayın evine teslim edileceğini söyledi aynı anda kendi içinden, bu adamın ne kadar saf biri olduğunu, is-

tese ona sandıklar dolusu altın ve mücevher vereceğini ama gel gör ki birkaç buğday tanesi istiyor, diyordu.

O zaman Şah, hazineden birkaç memuruna Zerdüşt'ün istediği buğdayları sayıp evine bırakmalarını emretti. Bir ay kadar bir süre geçti ve Şah, haznedarına ona emrettiği işin neticesini sordu ama şaşkınlık içinde kaldı, çünkü haznedarı ve yanındaki diğer memurlar, Zerdüşt'ün istediği buğdayın, padişahlık topraklarının bütünündeki buğdaydan daha fazla olduğunu söylediler. Şah inanılmaz bir şaşkınlık içerisinde aynı zamanda da mahcup kalmıştı. Şaşkındı çünkü Zerdüşt'ün ona bu denli basit görünen ama aslında çok öğretici bulduğu bu dersi nasıl hesapladığını düşünüyordu ve mahcuptu çünkü Zerdüşt gibi bir bilgeye verdiği sözü yerine getiremiyordu.

O zaman Zerdüşt'ün yanına bir elçi gönderip, kendisine verdiği sözü tutamadığı ve istediği miktarda buğdayı temin edemediği için çok mahcup olduğunu iletti. Zerdüşt cevap olarak kendisinin buğday istemediğini amacının sadece Şah'a bir ders vermek olduğunu izah etti.

Elbette satranç oyununun menşeiyle ilgili bu efsanevi rivayet çok eski zamanlara dayanmaktadır. Günümüzde satranç sadece bir oyun olarak ve daha çok zaman geçirmek için kullanılıyor ama yine de eski Sümerlerden bazı izler ve dokunuşlar taşır.

Zerdüşt
Hayat Zaman Mekan
Haşim Reşi
www.avestakitap.com

Tarihte ilk ehl-i kitap ve tektanrılı din olarak kabul edilen Zerdüştlük, kitabı Avesta ve peygamber Zerdüşt üzerine Türkçe ve Kürtçe kaynaklar son derece sınırlıdır. Coğrafyamızın bu kadim din ve kültürünü, "biz"e ilişkin diğer birçok şey gibi ancak Batı üzerinden keşfedebiliyoruz.

Zerdüştlük ve Avesta'ya ilişkin literatür, esas olarak Batı dillerinden yapılan çevirilerden ibarettir. Bu sefer yüzümüzü Doğu'ya, Avesta'nın ve Zerdüşt inancının doğduğu topraklara dönüyoruz. İranlı araştırmacı Haşim Rezi Zerdüşt, Zerdüştlük ve Avesta üzerine uzun yıllar çalıştı ve Avesta'nın farklı edisyonlarını yayına hazırladı. Elinizdeki çalışma esas olarak yazarın Avesta'nın yeni Farsça baskısına yazdığı girişten oluşmaktadır.

"Zerdüşt Hayat Zaman Mekan" tarihin bu en az bilinen, kimilerine göre bir efsaneden ibaret olduğu sanılan gizemli peygamberine ilişkin Gathalardan diğer önemli kaynaklara ipuçlarını derleyip toplayarak Zerdüşt'ü daha belirgin kılmaya çalışıyor.

www.avestakitap.com
ISBN 978-605-9082-09-9
9 786059 082099
facebook.com/wesanenavesta
twitter.com/avestayayin
avesta